

Investigating the Factors Affecting the Foreign Financing of Knowledge-Based Companies under Iran Sanctions, with an Emphasis on Resistance Economy

Hamed Tajmir Riahi*

Saeed Moradi**

doi 10.30497/ifr.2023.244237.1807

Abstract

Financing is one of the factors in the economic growth and development of countries. Its facilitation is, therefore, necessary for knowledge-based companies to thrive. The purpose of economic sanctions is to deprive an economy from benefiting from the global markets of goods, services and capital. The imposed sanctions in Iran have increased the investment risk there, and consequently hindering the financing process, which necessitates adopting resistance economy to tackle the problem. In this study, the factors influencing international financing in Iran under sanctions have been investigated using structural equation modeling (SEM) based on Partial Least Squares (PLS). The results show that legal reforms, resistance economy solutions, financial incentives granted by the host country, financial incentives granted by capital exporting countries, investment in the stock portfolio, reducing the investment risk in the country, long-term, medium-term and short-term economic factors that conform to economic justice, political and security factors among managers and experts, can all affect international financing in the conditions of sanctions.

Keywords

Financing; Sanctions; Foreign Investment; Knowledge-Based Companies; Resistance Economy.

JEL Classification: F3, G2, M2, P4.

* Assistant Professor, Department of Economics and Islamic Banking, Faculty of Economics, Kharazmi University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

h.tajmir@khu.ac.ir

0000-0002-4611-6389

** M.A. Economics, Faculty of Economics, Kharazmi University, Tehran, Iran.

saeidmoradi@khu.ac.ir

0000-0002-4218-6389

Resived: 2023/02/21

Accepted: 2023/08/16

بررسی عوامل مؤثر بر تأمین مالی خارجی شرکتهای دانش‌بنیان در شرایط تحریم ایران با تأکید بر اقتصاد مقاومتی

حامد تاجمیر ریاحی* سعید مرادی**

چکیده

تأمین مالی یکی از عوامل رشد اقتصادی و توسعه کشورهاست. سهولت تأمین مالی در شرکتهای پیش‌رو و دانش‌بنیان باعث جهش اقتصادی خواهد شد. از طرف دیگر هدف تحریم اقتصادی آن است که اقتصاد را از منتفع شدن از بازارهای جهانی کالا و خدمات و سرمایه محروم نماید. با توجه به تحریم‌های اقتصادی، ریسک سرمایه‌گذاری در کشور ایران افزایش یافته و به تبع آن تأمین مالی با مشکلاتی روبرو است که راهبردهای اقتصاد مقاومتی می‌تواند در مدیریت این مشکلات کارساز باشد. در این مطالعه عوامل مؤثر بر راهکارهای تأمین مالی خارجی در شرایط تحریم ایران در بستر اقتصاد مقاومتی با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری بررسی شده است. نتایج نشان می‌دهد که اصلاحات قانونی، راهکارهای برون‌رفت از تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان، مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده سرمایه، سرمایه‌گذاری در سبد سهام، کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور، فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت متناسب با عدالت اقتصادی، عوامل سیاسی و امنیت در میان‌مدیران و کارشناسان بر تأمین مالی خارجی در شرایط تحریم تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: تأمین مالی؛ تحریم؛ سرمایه‌گذاری خارجی؛ شرکتهای دانش‌بنیان؛ اقتصاد مقاومتی.

* استادیار، گروه آموزشی اقتصاد و بانکداری اسلامی، دانشکده اقتصاد، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
h.tajmir@khu.ac.ir

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
saeidmoradi@khu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۲

مقاله مدت ۶ روز جهت اصلاحات نزد نویسندگان بوده است.

مقدمه

نحوه تأمین مالی و تهیه بودجه اجرایی لازم برای اجرای طرح‌ها در زمینه‌های مختلف و استفاده از محصولات و خدمات حاصل از آن در حال حاضر یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی کشورهای در حال توسعه در شرکت‌های دانش‌بنیان است. با گذشت زمان، نه تنها کشورهای در حال توسعه، بلکه کشورهای توسعه‌یافته نیز در مسیر پیشرفت اقتصادی با مشکلات جدیدی مواجه می‌شوند که حل آن تنها با کمک ابزارهای نظری و عملی جدید امکان‌پذیر است.

یکی از جدیدترین و مؤثرترین ابزارهای اقتصادی، سرمایه‌گذاری خارجی است که با تأمین سرمایه، عاملی برای تعیین نرخ رشد اقتصادی برای آینده نیز محسوب می‌شود. مهم‌ترین و مؤثرترین راه‌حل برای دستیابی به اهداف توسعه در یک کشور، داشتن ساختار اقتصادی قوی با بازار مالی فعال است. با توجه به فقر حاکم و کمبود پس‌انداز مالی در اکثر کشورهای در حال توسعه، ظرفیت داخلی در چنین کشورهایی برای تولید سرمایه برای دستیابی به اهداف توسعه و اجرای طرح‌های زیربنایی کافی نیست و به همین دلیل، اکثر این کشورها مجبور به پوشش شکاف هستند. در سرمایه‌موردنیاز آن‌ها از منابع خارجی و از این‌رو تمایل به جذب منابع مالی خارجی شکل می‌گیرد (فیضی چکاب و تقی‌زاده و فهیمی، ۱۳۹۴).

تأمین مالی به‌موازات توسعه اقتصادی کشور پیش می‌رود. احیای وضعیت اقتصادی کشور و افزایش مبادلات، ارتقای سطح زندگی و توسعه سرمایه‌گذاری‌ها منجر به تأمین مالی در این کشور می‌شود و از سوی دیگر پیشرفت و گسترش تأمین مالی نیز به بهبود کمک می‌کند. شرایط معیشتی جمعیت کشور، حفظ ثروت ملی و تشکیل پس‌اندازهای کلان تأمین مالی توسعه سرمایه‌گذاری در دستگاه‌های اقتصادی را از دو جهت تعیین می‌کند. از یک‌سو با تضمین و پوششی که ارائه می‌دهد، تأثیر عوامل تهدیدکننده سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد که منجر به گسترش سرمایه‌گذاری می‌شود و از سوی دیگر از منابع مادی در اختیار به‌عنوان سرمایه‌گذار مشارکت می‌کنند. در انواع فعالیت‌های اقتصادی و بازرگانی نقش مهمی در راه‌اندازی راه‌های توسعه کشور ایفا می‌کنند. رشد اقتصادی کشورها در گرو سرمایه‌گذاری‌های جدید است و سرمایه‌گذاری‌های جدید در صورتی امکان‌پذیر است که **اولاً** دسترسی به منابع سرمایه وجود داشته باشد و **ثانیاً**

سازوکارهایی برای محافظت از سرمایه‌گذاری در برابر ریسک‌های مختلفی که آن‌ها را تهدید می‌کند و در نتیجه سرمایه‌گذاری‌های خارجی در اختیار داشته باشند. به‌عنوان یکی از نهادهای بازار مالی، در فرایند ایجاد پس‌انداز و تجهیز سرمایه و در نهایت رشد اقتصادی از اهمیت بالایی در اقتصاد برخوردار هستند (سلاطین و جهانی، ۱۴۰۱).

تحریم‌های اقتصادی در سال‌های اخیر حوزه‌های مختلف اقتصادی را هدف قرار داده و هر روز بیش‌ازپیش بر دامنه نفوذ آن‌ها برای تغییر مناسبات اقتصادی دولت‌ها افزوده می‌شود. سرمایه‌گذاری خارجی نیز به دلیل تحریم‌های اقتصادی با سد محکمی مواجه شده است. تحقیق در جهت کاهش اثرات تحریم می‌تواند کمک شایانی به افزایش عملکرد بخش‌های مختلف و بهبود آن کند که در این تحقیق براساس مرور یافته‌های گذشته و جمع‌بندی نظرات خبرگان راه‌حل‌هایی ارائه شده است.

اقتصاد مقاومتی در ایران اولین بار در دیدار کارآفرینان با رهبر انقلاب در شهریور سال ۱۳۸۹ مطرح شد. رهبر انقلاب در بهمن ۱۳۹۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را در ۲۴ بند به مسئولان ابلاغ کردند. شرایط ویژه ایران و تحریم‌های تحمیلی دشمنان از سوی دیگر سبب مطرح شدن «اقتصاد مقاومتی» توسط رهبر انقلاب شده است. رویکرد اقتصادی ایران تحت عنوان اقتصاد مقاومتی که غالباً در برابر اقتصاد تحت سیره غرب دیده می‌شود، پس از تشدید تحریم‌ها علیه ایران اسلامی در سال‌های اخیر ترویج می‌شود. در اقتصاد مقاومتی هدف استفاده از توان داخلی در مقابل تحریم‌ها با ایجاد کمترین بحران است.

اندیشیدن به راه‌حلی برای تأمین منابع مالی لازم برای طرح در شرکت‌های دانش‌بنیان در مراحل اولیه، باعث افزایش اطمینان از اتمام طرح خواهد شد. در انتخاب روش تأمین مالی مناسب در مرحله امکان‌سنجی طرح، باید با تمام مشکلات و خواسته‌های بخش‌های مختلف درگیر در طرح اعم از پیمانکاران، خریداران، تأمین‌کنندگان و بانک‌های وام‌دهنده به موضوع ریسک‌ها و به‌طورکلی تمامی بخش‌های درگیر در طرح توجه کرد، سپس با توجه به اولویت و اهمیت هر یک از آن‌ها روش مناسب را انتخاب کرد. هدف این پژوهش بررسی و شناسایی معیارهای افزایش تأمین مالی خارجی در کشور با تأکید بر تأمین مالی شرکت‌های دانش‌بنیان در شرایط تحریم است. ضرورت پاسخ به این مسأله از آنجا ناشی می‌شود که باوجود فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های دانش‌بنیان، سهم کشورمان در سرمایه‌گذاری خارجی ناچیز به نظر می‌رسد.

۱. پیشینه پژوهش

شفیعی و میرابی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «طراحی و اعتباریابی مدل تأمین مالی در شرکت‌های بزرگ صنعت فولاد»، طراحی و اعتباریابی مدل تأمین مالی در شرکت‌های بزرگ صنعت فولاد را طی مطالعه اجرا کردند که مدیریت راهبردی به‌عنوان «شرایط علی»، تحریم‌ها به‌عنوان «شرایط مداخله‌گر»، سرمایه‌گذاری مناسب و آمایش سرزمینی به‌عنوان شرایط زمینه‌ای، مدیریت زنجیره تأمین، لجستیک، مقیاس مناسب تولید، فناوری تولید، بهره‌وری، قیمت و محصول به‌عنوان «بعد تعاملی»، تأمین مالی به‌عنوان «پدیده محوری» و عملکرد مالی «بعد پیامدی» شناسایی و آزمون کردند. نتایج نشان داد وضعیت متغیرهای مدیریت راهبردی، آمایش سرزمینی، مدیریت زنجیره تأمین، تأمین مالی، سرمایه‌گذاری و لجستیک مناسب نیست.

سعادت‌مهر (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی موانع غیراقتصادی جذب سرمایه‌گذاری»، شناسایی موانع غیراقتصادی جذب سرمایه‌گذاری را مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که موانع سیاسی امنیتی با ضریب تأثیر ۰/۹۹ بیشترین تأثیر را در عدم جذب سرمایه‌گذاری را داشته و در رتبه اول جای دارد. در این خصوص موانع فرهنگی اجتماعی و موانع بروکراتیک به ترتیب با ضرایب ۰/۸۰ و ۰/۷۲ در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. همچنین موانع زیرساختی با ضریب ۰/۵۳ و موانع قانونی و قضایی با ضریب ۰/۳۹ نیز در عدم جذب سرمایه‌گذاری مؤثر بوده و از لحاظ تأثیرگذاری در رتبه‌های چهارم و پنجم جای دارند.

حمزه و عطاطلب (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی اثر تحریم بر صنعت بیمه با تأکید بر تورم و مشکلات نقل انتقالات پولی»، اثر تحریم بر صنعت بیمه با تأکید بر تورم و مشکلات نقل انتقالات پولی را بررسی کردند که برای بیمه‌های غیرزندگی، تورم مرتبط با تعهدات بلندمدت یک منبع ریسکی مهم است و می‌تواند اثر قابل توجهی بر برآورد ذخیره‌گیری خسارت بگذارد.

فیضی چکاب، تقی‌زاده و فهیمی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی موانع و کاستی‌های تأمین مالی خارجی در حقوق ایران»، تأمین مالی خارجی را مورد بررسی قرار دادند که نتیجه گرفتند عوامل گوناگونی وجود دارد که امکان موفقیت در جذب منابع مالی خارجی را افزایش می‌دهد، مهم‌ترین این عوامل وجود یک ساختار حقوقی جامع

است که تا حد زیادی دارای کمترین ارجاع مسائل به سایر قوانین و مقررات باشد. در حال حاضر قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی نمی‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای فعلی کشور باشد؛ بنابراین، ضرورت بازنگری در قوانین موجود، ضروری است. این بازنگری زمانی مؤثر خواهد بود که موانع موجود در قانون اساسی، از سر راه سرمایه‌های خارجی برداشته شود.

یاراحمدی و جلائی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «ارائه روش تأمین مالی در صنعت خودروسازی با رویکرد رقابت‌پذیری در شرایط تحریم»، روش تأمین مالی در صنعت خودروسازی با رویکرد رقابت‌پذیری در شرایط تحریم را بررسی کردند که نتیجه گرفتند براساس یک تحقیق مبتنی بر روش کاربردی می‌توان تأمین مالی خودروسازی هم‌سو و هم‌گرا را با کاهش انحصار در بازار و رویکرد رقابت‌پذیری در جهت توسعه این صنعت با توجه حجم روزافزون تحریم و به‌عنوان تهدید آن را تبدیل به فرصت نمود.

لی^۱ (۲۰۱۹م) در تحقیقی با عنوان «تأثیر روش‌های تأمین مالی را بر روی قیمت سهام»، به این نتیجه رسید که انتشار سهام موجب کاهش قیمت سهام می‌شود و بدهی بدون ریسک قیمت سهام را کاهش نمی‌دهد.

ژانگ، ژو و لای^۲ (۲۰۱۹م) در تحقیقی با عنوان «تأثیر روش‌های تأمین مالی (منابع خارجی) به بازده و قیمت سهام شرکت‌های تولید فولاد»، به بررسی تأثیر روش‌های تأمین مالی (منابع خارجی) به بازده و قیمت سهام پرداختند. در این تحقیق ابتدا تأثیر افزایش سرمایه و وام بلندمدت بر قیمت سهام و بازده سهام بررسی شده، سپس بازده سالانه شرکت‌هایی که از دو منبع مالی خارجی استفاده کرده‌اند با همدیگر و با متوسط صنعت مقایسه شده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که تأثیر انتشار سهام نسبت به وام بلندمدت بر قیمت سهام، بیشتر است. همچنین افزایش سرمایه در مقایسه با استقراض بانکی تأثیر بیشتری بر بازده سهام دارد.

ژانگ، ژو و لای (۲۰۱۶م) در تحقیقی با عنوان «روش‌های تأمین اعتبار موجودی در صنعت»، به این نتیجه رسیدند که تأثیر انتشار سهام نسبت به وام بلندمدت بر قیمت سهام،

1. Lee

2. Zhang, Xu & Li

بیشتر است. همچنین افزایش سرمایه در مقایسه با استقراض بانکی تأثیر بیشتری بر بازده سهام دارد.

۲. مبانی نظری پژوهش

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک منبع ضروری تأمین مالی برای کشورهای درحال توسعه است، اما سیاست‌گذاران باید خطرات خود را به حداقل برسانند. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند به کشورهای میزبان در ایجاد اشتغال، انتشار فناوری، رشد اقتصادی و توسعه پایدار کمک کند (Development, F. O. R. 2015). نسخه مالی توسعه جهانی بانک جهانی بر اهمیت «ظرفیت‌های جذب» در موفقیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأکید دارد.

باین‌حال، طبق گفته آلفارو، چاندا، کلملی اوزجان و سایک^۳ (۲۰۰۴م) ظرفیت‌های جذب شامل مدیریت اقتصاد کلان (مثلاً تورم و باز بودن تجارت)، زیرساخت‌ها (مانند خطوط تلفن و جاده‌های آسفالت شده) و سرمایه انسانی (به‌عنوان مثال سهم نیروی کار با آموزش متوسطه و درصد جمعیتی که به سرویس بهداشتی دسترسی دارند) می‌شود. باین‌حال، چشم‌انداز جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان خوب است، به‌طوری‌که جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان در سال ۲۰۲۱ میلادی به ۱,۵۸۲ تریلیون دلار رسیده است؛ بنابراین، مدل پیش‌بینی «سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل^۴» و بررسی آن مربوط به شرکت‌های چندملیتی افزایش فزاینده جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در آینده نشان می‌دهد.

بر اساس آنکتاد^۵ (۲۰۲۰م) قیمت‌های ضعیف نفت و عدم اطمینان سیاسی همچنان بر جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در غرب آسیا از جمله ایران تأثیر می‌گذارد. جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به منطقه در سال ۲۰۱۹ میلادی به دلیل پایین بودن قیمت نفت، عدم قطعیت‌های سیاسی و جغرافیایی و همچنین درگیری‌های منطقه‌ای، ۱,۵ درصد کاهش یافت و به ۲۷ میلیارد دلار رسید. ارقام FDI برای نفت و گاز تصویر دقیقی از FDI در صنعت ارائه نمی‌دهد. باین‌حال، ورود خارجی به صنایع نفت و گاز اغلب شامل

3. Alfaro, Chanda, Kalemli-Ozcan & Sayek

4. FDI UNCTAD

5. Unctad

ترتیبات غیرمتعارف مانند قراردادهای مدیریتی و توافقنامه‌های اشتراک تولید است. بسته به سطوح توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، ادبیات زیادی در مورد عوامل تعیین‌کننده جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وجود دارد.

مطالعاتی در مورد عوامل مؤثر بر اندازه و رشد بازار وجود دارد، در دسترس بودن منابع طبیعی؛ سرمایه انسانی ماهر و واجد شرایط (Kar, 2013)، کیفیت زیرساخت و سیاست‌های دولت (Kaufman, Kraay & Mastruzzi, 2009). کیفیت حکمرانی (Abdoglu & Colleagues, 2013) و ثبات سیاسی (Musibah, 2015) از جمله این عوامل هستند؛ بنابراین، این عوامل ممکن است به کشورهایی با رشد اقتصادی کند یا بالا کمک کند. به عبارت دیگر، کشورهایی که دارای عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هستند، احتمال بیشتری برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند. با این حال، در غیاب عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، برخی کشورها ممکن است جذب و حفظ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را از دست بدهند (Cleeve, Debrah & Yiheyis, 2015).

درحالی‌که به‌طور کلی فرض بر این است که تحریم تجارت مستقیم دوجانبه بین ایالات متحده و ایران، کانالی برای ضررهای اقتصادی برای هر دو طرف بوده و هیچ‌چیز نمی‌تواند دور از واقعیت باشد. برای ایران، هزینه واقعی زیان تجارت مستقیم تا حدی به دلیل تأثیر کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، جریان سرمایه و سرمایه‌گذاری مشترک است. تأثیر این اثرات غیرتجاری بر ایران قابل توجه است و در نتیجه، بازگشت ایران به تجارت معمول با ایالات متحده و متحدانش پس از لغو تحریم‌ها دشوار خواهد بود (Askari, Forrer, Teegen & Yang, 2002).

۳. شرکت‌های دانش‌بنیان

به‌موجب آیین‌نامه تشخیص شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان، شرکت‌های دانش‌بنیان، مؤسسات خصوصی یا تعاونی هستند که به‌منظور افزایش علم و ثروت، توسعه اقتصادی بر پایه دانش و تحقق اهداف علمی و اقتصادی در راستای گسترش اختراع و نوآوری و در نهایت تجاری‌سازی نتایج تحقیق و توسعه (شامل طراحی و تولید کالا و خدمات) در حوزه فناوری‌های برتر و با ارزش‌افزوده فراوان (به‌ویژه در تولید نرم‌افزارهای مربوط)

تشکیل می‌شود. طبق آیین‌نامه مصوب، شرکت‌های دانش‌بنیان، اهدافی نظیر ترغیب هیأت‌علمی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی برای فعالیت‌های بیشتر در رفع نیاز جامعه و امکان افزایش درآمد اعضای هیأت‌علمی، تجاری‌سازی یافته‌های پژوهشی، افزایش درآمدهای اختصاصی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی موضوع کلی فعالیت دانش‌بنیان را دنبال می‌کنند.

براساس ادبیات موجود، شرکت‌های دانش‌بنیان با ویژگی‌های خاصی از دیگر شرکت‌ها متمایز می‌شوند (Landry, Smith, Swank & Zucker, 2012). این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱. ورودی و خروجی اصلی تولید آن‌ها، شامل دانش است که به‌طور مستقیم به شکل مشاوره ارائه می‌شود یا در مصنوعات و خدمات تعبیه شده است؛
۲. کسب‌وکار آن‌ها عمدتاً بر پایه بهره‌برداری از دانش متعلق به کارکنان آن‌ها است؛
۳. ارائه خدمات دانش‌بنیان به تعامل عمیق بین فروشنده و کاربر که هر دو در مبادلات شناختی و فرایندهای یادگیری دخیل هستند، نیاز دارد؛
۴. آن‌ها اغلب به‌عنوان رابط بین منابع جهانی دانش و نیازهای شناختی کاربران نهایی عمل می‌کنند (Smedlund, 2006)؛
۵. قابلیت نوآوری آن‌ها مستقیماً به کسب، پردازش، سرمایه‌گذاری و تحویل دانش جدید مرتبط است (Amara, Landry & Doloreux, 2009).

شایان ذکر است ویژگی‌های فوق یک چالش جدی برای تأمین مالی این‌گونه شرکت‌ها است. همچنین حقایق بیانگر این مطلب است که از سال‌های پس از انقلاب اسلامی، ایران همواره از سوی برخی کشورهای دیگر تحریم شده و از سوی آنان تحت فشارهای سیاسی و اقتصادی قرار گرفته است. این تحریم‌ها بر بخش‌های مختلف کشور اثرگذار است. مهم‌ترین بخش که به‌طور مستقیم بر زندگی مردم اثرگذار است، اقتصاد است. برای مقاوم شدن در برابر این فشارها، ترمیم نهادهای فرسوده و ناکارآمد، دفاع در مقابل تحریم‌های اقتصادی و همین‌طور مصون ماندن از بحران‌های جهانی و درنهایت دستیابی به رشد و شکوفایی در این شرایط راه‌حل اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری مطرح گشت. برخی اقتصاد مقاومتی را به معنی آمادگی و مقاومت در برابر توطئه‌ها

و برنامه‌های دشمن به منظور ایجاد شوک و بحران در اقتصاد خودی بیان و برای آن شاخص‌ها و مؤلفه‌های مختلفی تعریف کرده‌اند (ابراهیمی و زیرک، ۱۳۹۱). رهبر معظم انقلاب در بیانات سال ۱۳۹۰ الزامات شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی را در پنج مورد برشمرده‌اند:

۱. **روحیه جهادی:** روحیه جهادی در حقیقت چیزی فراتر از انگیزه سازمانی یا سود شخصی است. وقتی روحیه جهادی بر کاری حاکم شود دیگر فرد خود را در چارچوب بخشنامه‌ها و وظایف تعیین‌شده اداری و یا سود شخصی‌اش نمی‌سنجد و طبعاً در آن قالب محدود نیز عمل نمی‌کند؛ در چنین شرایطی افراد تنها به هدف می‌اندیشند و تا رسیدن به آن دست از تلاش برنمی‌دارند.
۲. **استحکام معنویت در جامعه:** وجود جو ایمانی و مذهبی در جامعه و در میان جوانان نوعی سپر دفاعی مستحکم در برابر هرز رفتن استعدادهای آنهاست و می‌توان تأثیر دین‌داری را بر رشد و سعادت دنیایی انسان نیز مشاهده کرد.
۳. **پرهیز از توجه اجتماعی به مسائل حاشیه‌ای:** طرح مسائل حاشیه‌ای و عطف توجه جامعه به آن می‌تواند انسان‌ها را از هدف اصلی خود بازدارد یا سیر روبه‌جلو کشور را دچار خلل کند. انگیزه‌ها را آسیب‌بزند و حتی افرادی را که سست‌تر هستند از نیل به هدف نهایی ناامید سازد.
۴. **اتحاد و انسجام ملی:** اتحاد و انسجام در عرصه ملی از عوامل لازم برای حرکت سریع روبه‌رشد در هر کشوری است و ایران نیز از این مسأله مستثنی نیست. پرهیز از حرکات و بیانات تفرقه‌افکنانه از ضروریات حرکت جامعه در مسیر یک اقتصاد مقاومتی حقیقی است.
۵. **پرهیز از نگاه شعاری به مفهوم اقتصاد مقاومتی:** آخرین نکته بیان‌شده از سوی رهبر انقلاب در زمینه الزامات اقتصاد مقاومتی باور کردن و عمل کردن مسئولین است: آنچه انتظار دارم این است که این شعار را بشنوند، باور کنند و دنبال کنند نه برخورد شعاری با آن.

در تحلیل پژوهشی از ۲۲ سال بیانات مقام معظم رهبری (از ۱۳۷۲ تا ۱۳۹۴) در خصوص اقتصاد مقاومتی، نشان‌دهنده چهار شاخص اصلی در این زمینه به شرح زیر است:

۱. **دانش و فناوری:** نخستین شاخص، بر نخبه‌گرایی و اقتصاد دانش‌بنیان تمرکز دارد که بر مبنای آن‌ها، ایجاد فضای آرام برای نخبگان، حمایت از نخبگان، فعال شدن شرکت‌های دانش‌بنیان، ایجاد زنجیره تولید علم، علم‌گرایی و دانش‌محوری از جمله مؤلفه‌های زیربنایی و اساسی اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌روند.
۲. **اقتصاد درون‌زا:** این شاخص مجموعه‌ای را از سه مؤلفه استقلال، خودکفایی و فعلیت بخشیدن ظرفیت‌های داخلی شامل می‌شود. برای دستیابی به این مؤلفه‌ها کاهش وابستگی به نفت، اصلاح الگوی مصرف، خودکفایی در تولید محصولات کشاورزی، امنیت اقلام اساسی و راهبردی، استحصال از معادن به‌دوراز خام فروشی و تکیه بر تولید ملی، بایستی موردتوجه خاص قرار گیرند.
۳. **سیاست‌گذاری فرهنگی:** فرهنگ صرفه‌جویی، مبارزه با فرهنگ اشرافی‌گری و گفتمان‌سازی مؤلفه‌های اصلی این شاخص هستند. برای دستیابی به این مؤلفه‌ها، اسراف، مدیریت مصرف، مصرف‌زدگی، نکوهش تجمل‌گرایی، تحسین قناعت، ارج‌دهی فرهنگ کار و تبلیغات، می‌بایست موردتوجه قرار گیرند.
۴. **جهاد اقتصادی:** عدالت اقتصادی، بهبود شاخص‌های اقتصادی، عزم ملی و بسترسازی حقوقی، چهار مؤلفه اصلی جهاد اقتصادی هستند. برای تحقق این چهار مؤلفه، ضروری است که فقر ریشه‌کن گردد؛ فاصله طبقاتی کاهش یابد؛ تراز اقتصادی مثبت ایجاد شود؛ با رکود اقتصادی مبارزه گردد؛ خصوصی‌سازی موردتوجه قرار گیرد؛ اعتماد به‌نفس ملی افزایش یابد؛ قوانین اقتصادی تنقیح شود و قانون حاکم امور باشد (ابراهیمی و زیرک، ۱۳۹۱).

۴. جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران

علی‌رغم عدم قطعیت در مورد سیاست انرژی هسته‌ای، سطح فناوری و زیرساخت‌های موجود در بسیاری از صنایع ایران امکان توسعه مشارکت با شرکت‌های خارجی را فراهم می‌کند. در واقع، حضور شرکت‌های چندملیتی در ایران طی ۲۰ سال گذشته به‌طور چشم‌گیری افزایش یافته است، به دلیل سیاست‌های نظارتی باز که باعث می‌شود شرکت‌های چندملیتی با مشکلات کمتری برای سرمایه‌گذاری در ایران مواجه شوند (Soltani & Wilkinson, 2011). طبق برنامه چشم‌انداز ۲۰۲۵ دولت ایران، طی دو دهه

(۲۰۰۵-۲۰۲۵ میلادی) ایران به ۳,۷ تریلیون دلار سرمایه‌گذاری نیاز دارد که ۱,۳ تریلیون دلار آن باید به صورت سرمایه‌گذاری خارجی باشد. جدول (۱) ورودی و خروجی FDI را در شش سال گذشته نشان می‌دهد.

جدول (۱): جریان FDI ایران ۲۰۱۱-۲۰۱۸ میلادی (میلیون - دلار)

خروجی						ورودی					
۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳
۷۵	۷۶	۱۰۴	۱۲۰	۶۰۵	۱۴۶	۳۴۷	۵۰۱۹	۳۳۷۲	۲۰۵۰	۲۱۰۵	۲۰۵۰

منبع: (کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل، ۲۰۱۹م)

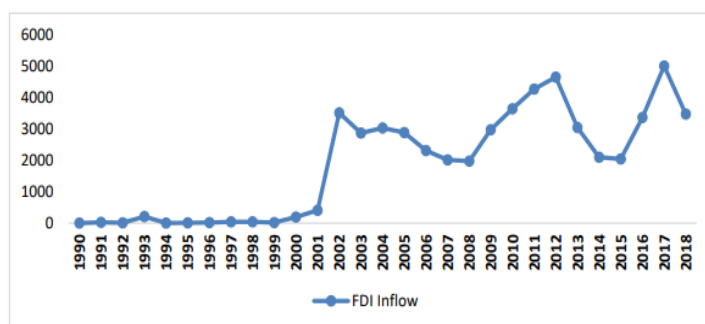
همچنین بازشدن بازار ایران برای سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند فرصت سرمایه‌گذاری جدیدی را برای شرکت‌های چندملیتی ایجاد کند که در دهه آینده حدود ۶۰۰ تا ۸۰۰ میلیارد دلار در ایران در بخش‌های مختلف تولید و خدمات سرمایه‌گذاری می‌کنند. تمرکز سرمایه‌گذاران خارجی بر چندین بخش اقتصاد ایران از جمله صنایع نفت و گاز، خودروسازی، استخراج مس، پتروشیمی، مواد غذایی و دارویی است و ایران از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۹ میلادی، ۳۴,۶ میلیارد دلار برای ۴۸۵ طرح و ۲۴ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی از سال ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۷ جذب کرده است. نمودار (۱) روند ورودی FDI در ایران را از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۸ بر اساس گزارش‌های (کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل، ۲۰۱۹) نشان می‌دهد.

جعفرنژاد و دیگران^۶ (۲۰۰۹م) دریافتند که باز بودن تجارت و تولید ناخالص داخلی سرانه بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. علاوه بر این، تورم، استخراج نفت و تولید همبستگی منفی با سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشتند. همچنین عوامل زیرساختی، اندازه بازار، تحقیق و توسعه، آموزش و خروجی علمی، جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را تشویق می‌کنند. مطالعه سلطانی و ویلکینسون^۷ (۲۰۱۱م) ادراکات و تجربیات مأمورین بین‌المللی را در نمونه‌ای از شرکت‌های وابسته به چندملیتی

6 UNCTAD annual report 2019, <https://unctad.org/annual-report-2019>

7. Soltani & Wilkinson

ایرانی مستقر در بخش‌های با رشد بالا بررسی می‌کند. مطالعه آن‌ها نشان می‌دهد که ادراک بین‌المللی واگذارشده از مدیریت یک شرکت وابسته به MNE در ایران اغلب قبل از خروج آن‌ها شکل گرفته و عملکرد آن‌ها به شدت با سطح همخوانی بین MNC و جهت‌گیری مدیریتی شرکت تابعه مرتبط است. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد زمانی که عملکرد شرکت‌های تابعه رو به وخامت است، از آن‌ها خواسته می‌شود تا با سیاست‌ها و شیوه‌های MNC مطابقت داشته باشند.

نمودار (۱): جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ایران در دوره ۱۹۹۰-۲۰۱۸ میلادی

منبع: (جعفرنژاد و دیگران، ۲۰۰۹م)

آلکانترا و میتسوهاشی^۸ (۲۰۱۲م) نشان می‌دهند که ریسک سیاسی یکی از خطراتی است که بر انتخاب مکان تأثیر می‌گذارد و نشان‌دهنده غیرقابل پیش‌بینی بودن و بی‌ثباتی شرایط قانونی و سیاسی در کشور میزبان است. کشورهای میزبان که در آن‌ها ساختار سیاسی یا حتی ترجیحات سیاست‌گذاران ناپایدار است، عدم اطمینان و خطر بیشتری را برای MNCها ایجاد می‌کند، زیرا تغییرات در قوانین، مالیات‌ها و مجوز دولت پس از ورود منجر به تغییرات نامطلوب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی آن‌ها شده است (Golub, 2003). شهزاد و السویدی^۹ (۲۰۱۳م) نشان می‌دهند که بی‌ثباتی سیاسی تأثیر قابل توجهی بر جریان ورودی FDI دارد.

8 Alcantara & Mitsuhashi
9 Shahzad & Al-Swidi

۵. تحریم‌ها

تحریم‌ها سلاح اقتصادی کشورها برای تحقق اهداف سیاست خارجی خود هستند. در طول قرن گذشته، کشورهای مختلف تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی زیادی را علیه سایر کشورها اعمال کردند (Haidar, 2017).

پس از انقلاب ایران و پس از گروگان‌گیری عوامل آمریکا در سال ۱۹۷۹ میلادی، ایالات متحده روابط اقتصادی و دیپلماتیک خود را با ایران متوقف کرد و واردات نفت ایران را ممنوع کرد و تقریباً ۱۱ میلیارد دلار از دارایی‌های ایران را مسدود کرد (Haidar, 2017). در سال ۱۹۹۶ میلادی، دولت ایالات متحده قانون تحریم‌های ایران و لیبی را تصویب کرد که شرکت‌های آمریکایی و غیرآمریکایی را از سرمایه‌گذاری و تجارت سالانه بیش از ۲۰ میلیون دلار با ایران منع می‌کرد. از سال ۲۰۰۰ میلادی، مواردی مانند داروها و تجهیزات پزشکی از این تحریم‌ها مستثنی شده‌اند (Haidar, 2017).

برنامه هسته‌ای ایران از سال ۲۰۰۶ میلادی بر سر سوءظن در مورد اهداف آن مورد بحث قرار گرفته است. شورای امنیت سازمان ملل متحد تحریم‌هایی را علیه شرکت‌های منتخب مرتبط با برنامه هسته‌ای اعمال کرده که باعث انزوای اقتصادی کشور می‌شود (Gheissari, 2009). به‌ویژه، تحریم‌های هسته‌ای، موشکی و بسیاری از صادرات نظامی به ایران و سرمایه‌گذاری در نفت و گاز، پتروشیمی، صادرات فرآورده‌های نفتی پالایش شده، تراکنش‌های مالی، بانک‌ها، کشتیرانی و بیمه. در سال ۲۰۱۲ میلادی، اتحادیه اروپا با پیوستن به تحریم نفتی آمریکا علیه ایران، تحریم‌های خود را سخت‌تر کرد (Haidar, 2017). علاوه بر این، آخرین دور تحریم‌ها می‌تواند سالانه حدود ۵۰ میلیارد دلار درآمد نفتی از دست‌رفته برای ایران به ارمغان بیاورد.

طی سال‌ها، تحریم‌ها پیامدهای جدی برای اقتصاد و مردم ایران داشته است. ایالات متحده تلاش‌های بین‌المللی زیادی برای متقاعدکردن دولت‌های غربی در مورد تهدید برنامه غنی‌سازی اورانیوم ایران و توسعه قابلیت تسلیحات هسته‌ای انجام داده است. با این حال، ایران آن را رد کرده و معتقد است برنامه هسته‌ای آن برای اهداف غیرنظامی، از جمله تولید برق و اهداف پزشکی است (Guzman, 2013). عوامل پولی نیز مشکلاتی را ایجاد می‌کند، زیرا تحریم‌ها باعث نوسان شدید ارزش ریال ایران می‌شود. علاوه بر این، ضعیف‌بودن ارز، واردات را گران‌تر می‌کند و بر هر چیزی که بر مبنای ریال است از جمله

دستمزد، سهام، خانه، مستمری و طلا تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین، مشاغل نیز به‌سختی می‌توانند قیمت کالاها و ارزش خدمات خود را تعیین کنند. با این حال، بین (۱) تحریم‌های اعمال‌شده بر واردات محصولات مرتبط با هسته‌ای در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷؛ (۲) تحریم‌های اعمال‌شده بر صادرات غیرنفتی در سال ۲۰۰۸ میلادی؛ و (۳) تحریم‌های مالی (مانند سوئیفت، بانکداری)، علیه ایران وجود دارد (Haidar, 2017).

تحریم‌ها بر اساس تأثیری که بر اقتصاد ایران دارند، دسته‌بندی شده‌اند:

۱. **تحریم‌های سیاسی:** دارایی‌های افرادی را که مصمم به حمایت از تروریسم بین‌المللی هستند مسدود می‌کند. این فهرست شامل ده‌ها فرد و مؤسسه ایرانی از جمله بانک‌ها، پیمانکاران دفاعی است. معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای ایران و عراق (۱۹۹۲م) هرکسی یا نهادی را که در ساخت سلاح‌های هسته‌ای، شیمیایی یا بیولوژیکی ایران مشارکت داشته باشد، ممنوع می‌کند.
۲. **تحریم‌های تجاری:** ایالات متحده تحریم‌هایی را ممنوع می‌کند که اکثر شرکت‌های آمریکایی تا سال ۱۹۹۵ میلادی از تجارت یا سرمایه‌گذاری در ایران منع شده بودند. اگرچه در سال ۲۰۰۰ سرعت آن کاهش یافت، تقریباً دهه‌ها بعد به پایان رسید. دولت اوپاما^{۱۰} از تحریم‌های فروش تجهیزات و نرم‌افزارهای مخابراتی مصرفی استثناء شده است.
۳. **تحریم‌های انرژی:** تمرکز اصلی آمریکا بر کاهش درآمدهای نفتی ایران است. به این ترتیب فشار بر عدم اشاعه سلاح‌های هسته‌ای افزایش می‌یابد. قبل از سال ۲۰۱۲ میلادی، صادرات نفت نیمی از درآمد دولت ایران و یک‌پنجم تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌داد. تحریم‌های فراسرزمینی شرکت‌های خارجی را هدف قرار می‌دهد که خدمات ارائه می‌کنند یا در سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های انرژی، از جمله نفت و گاز، پتروشیمی، تأمین تجهیزات مورد استفاده در پالایش نفت و همچنین فعالیت‌های صادرات نفت، مانند کشتی‌سازی، عملیات بندری و بیمه کشتی‌رانی مشارکت می‌کنند.
۴. **تحریم‌های مالی و بانکی:** تحریم‌های آمریکا توسط وزارت خزانه‌داری به دنبال منزوی کردن ایران از سیستم مالی بین‌المللی است؛ بنابراین مؤسسات مالی

خارجی یا شرکت‌های تابعه که با بانک‌های ممنوعه معامله می‌کنند از انجام معاملات با دلار آمریکا جلوگیری کردند. در اواخر سال ۲۰۱۱ میلادی، ایالات متحده همچنین از پرداخت واردات نفت از طریق بانک مرکزی ایران جلوگیری کرد. از دیگر جنبه‌های تحریم‌های مالی می‌توان به محدود کردن دسترسی ایرانیان به ارزهای خارجی اشاره کرد، به طوری که وجوه حاصل از صادرات نفت تنها برای تجارت دوجانبه با کشور خریدار یا دسترسی به کالاهای بشردوستانه قابل استفاده است. عسکری، فورر، تیگن و یانگ^{۱۱} (۲۰۰۲م) معتقدند که سیاست‌های تحریم مالی تحریم‌ها و سیاست‌هایی که می‌توانند به اندازه کافی اندازه‌گیری شوند شامل محدودیت در تأمین مالی صادرات، محدود کردن تأمین مالی صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، کاهش تأمین مالی تجاری، محدود کردن تلاش‌های ایران برای بازنگری بدهی‌ها و کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جریان ورودی (به‌ویژه در بخش انرژی) است.

با این حال، اثراتی که قابل اندازه‌گیری نیستند، شامل محدودیت‌های سفر هوایی، گردشگری و ارزیابی ریسک ایران است که به نوبه خود بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش‌های غیرانرژی و سایر سرمایه‌گذاری‌های مشترک تأثیر می‌گذارد. بسیاری از شرکت‌های بین‌المللی نیز به دلیل ترس از دست دادن دسترسی به بازارهای بزرگتر غربی، تمایلی به تجارت با ایران ندارند.

قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد (شماره ۲۲۳۱) در ۲۰ ژوئیه ۲۰۱۵ به تصویب رسید و از این رو، طرحی برای تعلیق و درنهایت لغو تحریم‌های سازمان ملل متحد با مفاد اعمال مجدد تحریم‌های سازمان ملل در صورت عدم اجرای تحریم‌ها از سوی ایران تدوین شد. براساس برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)، برای تعلیق و درنهایت لغو تحریم‌های سازمان ملل، تقریباً بلافاصله اتحادیه اروپا و ایالات متحده اعلام کردند که تحریم‌های اعمال شده علیه ایران لغو شده است. در عمل، تمامی تحریم‌های اعمال شده توسط اتحادیه اروپا برداشته شد. برخی از تحریم‌های آمریکا، اما نه همه آن‌ها، لغو شد. بین ۱۰۰ تا ۱۵۰ میلیارد دلار از دارایی‌های مالی ایران آزاد شد. علاوه بر این، تحریم‌های تجاری

که صادرات نفت ایران را محدود می‌کرد و همچنین محدودیت‌های واردات بسیاری از کالاها نیز لغو شد.

از این رو، انتظار می‌رود لغو تحریم‌های اتحادیه اروپا بیشترین تأثیر را بر سیاست‌های کلان اقتصادی در ایران و جاهای دیگر داشته باشد، زیرا نفت ۶۴ درصد از درآمد صادراتی ایران را تشکیل می‌دهد و ایران سهم نسبتاً بالایی (۸ درصد) از کل صادرات جهان را دارد. علاوه بر این، حذف یا کاهش بازرسی از واردات و صادرات ایران به‌عنوان بخشی از رژیم تحریم اعمال شد.

علاوه بر این، انتظار می‌رود هزینه‌های حمل‌ونقل در تجارت با ایران کاهش یابد. با توجه به اینکه ایالات متحده و سایر شرکا محدودیت‌های خدمات ترانزیت مالی را لغو کرده‌اند، انتظار می‌رود واردات خدمات مالی ایران افزایش یابد (Ianchovichina, Devarajan & Csilla Lakatos, 2016). با این وجود، در ۸ می ۲۰۱۸، ایالات متحده خروج خود از برجام را که به «توافق هسته‌ای ایران» نیز معروف است، اعلام کرد. تحریم اقتصادی، تدابیری قهرآمیز است که توسط گروهی از کشورها علیه کشوری دیگر اعمال می‌شود. هدف تحریم‌کننده (گان) آن است که کشور مورد تحریم را مجبور کنند تا با مواضع بین‌المللی یا رفتارهای حاکم در نظام بین‌الملل همراه شود. از جمله تحریم‌های اعمالی، تحریم اقتصادی است که هدف آن محرومیت یک اقتصاد از بهره‌مندی از بازارهای جهانی کالا، خدمات و سرمایه است. در واقع تحریم اقتصادی قهراً «وضعیتی برای کشور مورد تحریم پدید می‌آورد که او را در حالت خودکفایی قرار می‌دهد، کشورهای تحریم‌کننده همچنین کشور مورد تحریم را جبراً به قبول سطح پایینی از زندگی در یک اقتصاد منزوی قرار می‌دهند».

تحریم‌های اقتصادی نیز عمدتاً از دو طریق اعمال می‌شود. تحریم تجاری و تحریم مالی. تحریم تجاری که با محدود کردن یا قطع کردن انواع روابط وارداتی و صادراتی همراه می‌شود. در تحریم مالی محدودیت و تضيیقات و فشارهایی بر روابط مالی کشور هدف اعمال می‌شود. یعنی سرمایه‌گذاری، تأمین مالی و معاملات مالی کشور تحت فشار قرار می‌گیرد. تقسیم‌بندی دیگری می‌توان از جهت «منشأ» تحریم نیز در نظر داشت. اول، تحریم یک‌جانبه، در این نوع کشور فرستنده تحریم براساس تصمیم یک‌طرفه خود تحریم را اعمال می‌کند. دوم، تحریم چندجانبه که از سوی چند کشور علیه کشور هدف صورت

می‌گیرد. سوم، تحریم سازمان ملل است که به وسیله شورای امنیت اعمال می‌شود. در تحقیقی که در خصوص اثربخشی تحریم‌های اقتصادی صورت گرفت، این نتیجه اعلام شد که ۱۷۶ مورد تحریم اقتصادی از سال ۱۹۱۴ تا ۱۹۹۰ میلادی، صورت گرفته که حدود ۶۶ درصد آن موفق نبوده و ۳۴ درصد بقیه هم فقط نسبتاً موفق بوده‌اند. این آمار نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی در ذات خود موفقیت نداشته‌اند. تحریم اقتصادی، تدابیری قهرآمیز است که توسط گروهی از کشورها علیه کشوری دیگر اعمال می‌شود. هدف تحریم‌کننده(گان) آن است که کشور مورد تحریم را مجبور کنند تا با مواضع بین‌المللی یا رفتارهای حاکم در نظام بین‌الملل همراه شود. از جمله تحریم‌های اعمالی، تحریم اقتصادی است که هدف آن محرومیت یک اقتصاد از بهره‌مندی از بازارهای جهانی کالا، خدمات و سرمایه است. در واقع تحریم اقتصادی قهراً «وضعیتی برای کشور مورد تحریم پدید می‌آورد که او را در حالت خودکفایی قرار می‌دهد، کشورهای تحریم‌کننده همچنین کشور مورد تحریم را جبراً به قبول سطح پایینی از زندگی در یک اقتصاد منزوی قرار می‌دهند».

تحریم‌های اقتصادی نیز عمدتاً از دو طریق اعمال می‌شود. تحریم تجاری و تحریم مالی. تحریم تجاری که با محدودکردن یا قطع کردن انواع روابط وارداتی و صادراتی همراه می‌شود. در تحریم مالی محدودیت و تضییقات و فشارهایی بر روابط مالی کشور هدف اعمال می‌شود. یعنی سرمایه‌گذاری، تأمین مالی و معاملات مالی کشور تحت فشار قرار می‌گیرد. تقسیم‌بندی دیگری می‌توان از جهت «منشأ» تحریم نیز در نظر داشت. اول، تحریم یک‌جانبه، در این نوع کشور فرستنده تحریم براساس تصمیم یک‌طرفه خود تحریم را اعمال می‌کند. دوم، تحریم چندجانبه که از سوی چند کشور علیه کشور هدف صورت می‌گیرد. سوم، تحریم سازمان ملل است که به وسیله شورای امنیت اعمال می‌شود. در تحقیقی که در خصوص اثربخشی تحریم‌های اقتصادی صورت گرفت، این نتیجه اعلام شد که ۱۷۶ مورد تحریم اقتصادی از سال ۱۹۱۴ تا ۱۹۹۰ میلادی، صورت گرفته که حدود ۶۶ درصد آن موفق نبوده و ۳۴ درصد بقیه هم فقط نسبتاً موفق بوده‌اند. این آمار نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی در ذات خود موفقیت نداشته‌اند. غیر از این دو مورد در تاریخ تحریم‌های اقتصادی، مورد عراق در این اواخر مثال زده می‌شود. در آفریقای جنوبی هم تحریم اقتصادی موجب نشد که یک حکومت سیاه‌پوست بر سرکار بیاید اما فشارهای زیادی به رژیم آن کشور وارد کرد.

۶. آثار تحریم‌های گسترده

۱. بخش بازرگانی خارجی بیش از سایر بخش‌ها تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در واقع تولیدات صادراتی از لحاظ رقابتی با فشارهای تازه‌ای روبه‌رو می‌شوند، زیرا علاوه بر گران‌تر شدن مواد اولیه موردنیاز برای تولید کالاهای صادراتی، امکان فروش در بازارهای خارجی مانند گذشته فراهم نخواهد بود. هزینه صادرات به تبع برای شرکت‌های دانش‌بنیان با توجه به ساختار مالی ضعیف آن‌ها دوچندان خواهد شد.
۲. قاچاق و شبه قاچاق در شرایط تحریم افزایش خواهند یافت. فرار مالیاتی، احتکار، خروج ارز از دیگر نمودهای فساد اقتصادی زمان تحریم است. حتی در برخی زمان‌ها، در شرایط تحریم، فساد ناشی از تحریم بیش از فشار تحریم جامعه را آزار خواهد داد. در این شرایط امکان تولید محصول جدید یا رقابت با رقبای بین‌المللی عملاً برای شرکت‌های دانش‌بنیان وجود ندارد.
۳. صنایع خودکفا ضریب آسیب‌پذیری کمتری دارند. برای مثال بخش کشاورزی و صنایع غذایی کمترین آسیب‌ها را از تحریم‌های اقتصادی احتمالی خواهند دید. شرکت‌های دانش‌بنیان در این صنایع از وضعیت مطلوب‌تری به نسبت سایر صنایع برخوردار هستند.
۴. در صورت قطع پشتوانه درآمد ارزی ایران حاصل از فروش نفت، ارزش پول ایران به شدت کاهش خواهد یافت؛ زیرا عرضه ارز خارجی محدود می‌شود. با این تغییر به همان درجه یا حتی بیشتر تورم و در نتیجه نارضایتی مردم افزایش خواهد یافت. با کاهش درآمد ارزی و نامشخص شدن وضعیت اقتصاد روند خروج سرمایه از ایران نیز فزونی خواهد گرفت.
۵. در این روند باید فرصت‌هایی را که از دست می‌رود را نیز مورد توجه قرار داد؛ زیرا در طی دوران تحریم سایر کشورهای سرمایه‌گذاری که از مزیت در مقایسه با ایران برخوردارند و نیز کشورهای رقیب منطقه‌ای از فرصت به دست آمده به شدت استفاده کرده و جای خالی ایران را پر خواهند کرد که تجربه امارات می‌تواند یکی از نمونه‌های گذشته چنین وضعیتی باشد. نمونه دیگر قرارداد شرکت توتال گاز پروم و پتروناس با وزارت نفت ایران است که در شرایط تحریم‌های آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران منعقد شده است. در این روند اگرچه ایران موفق گردید تا کارایی این

تحریم را کاهش دهد و شرکت‌های دیگری را وارد عرصه همکاری‌های تجاری کشور نماید، اما بخش عمده‌ای از منافع اقتصادی ایران نیز نصیب واحدهای فرادست در اقتصاد جهانی گردید (Chang & Boontham, 2017).

۷. تحریم بانک‌ها و آثار آن در اقتصاد

سیستم بانکی در ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به‌عنوان بازوی دولت به‌شمار می‌رود. در اجرای برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بخش مهمی از موفقیت این برنامه متأثر از میزان توانمندی نظام بانکی است که با تحریم بانک‌ها این توانمندی مورد هدف قرار گرفته است. به‌نظر می‌رسد شورای امنیت سازمان ملل نیز تحریم را بهترین روش برای مسدودکردن مسیر اقتصاد ایران در مبادلات جهانی به‌شمار می‌آورد. شاید دوران کنونی برای فعالان اقتصادی تجربه‌ای بس ناگوار باشد؛ چراکه رونق سرمایه‌گذاری و تولید این بخش بیش از هر چیز نیازمند فضای امن و باثبات است. تحریم اقتصادی و تحریم بانک‌ها، ریسک کشوری و هزینه‌های تحمیل‌شده را افزایش می‌دهد. اعمال تحریم‌های متوالی در حوزه‌های مختلف، امنیت و آرامش را از اقتصاد کشور سلب می‌نماید و زمینه را برای خروج سرمایه‌ها از کشور فراهم می‌سازد. در میان تحریم‌هایی که از سالیان گذشته فضای اقتصاد را ملتهب نموده، تحریم بانک‌ها بیش از دیگر تحریم‌ها فعالیت‌های اقتصادی و بالأخص فعالیت بخش خصوصی را تحت‌شعاع قرار می‌دهد (Ciesielska & Kołtuniak, 2017).

الف: تأثیرات تحریم بانک‌ها بر روی سیستم مالی و پولی کشور:

۱. افزایش مخاطره در خصوص منابع بانک؛
۲. افزایش مطالبات؛
۳. تأثیر روی ریسک اعتباری؛
۴. کاهش اعتماد فروشنده‌گان بین‌المللی به سیستم بانکی؛
۵. تحمیل هزینه‌های تأمین مالی؛
۶. کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی.

ب: تأثیرات تحریم بانک‌ها بر سودآوری شرکت‌هایی که دارای مراودات مالی با سیستم بانکی هستند:

۱. گشایش اعتبار و نقل و انتقالات مالی با سایر کشورها؛
۲. کاهش سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس؛
۳. محدودشدن تولیدکنندگان در تأمین نیازهای وارداتی؛
۴. افزایش هزینه و زمان معاملات و مراودات؛
۵. قطع منابع ارزی و عدم تزریق پول به شرکت‌ها؛
۶. دشواری انجام سفرهای تجاری؛
۷. افزایش ریسک سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران خارجی (Ghahroudi, Turnbull & Hoshino, 2010).

۸. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

نوعی سرمایه‌گذاری بین‌المللی است که شهروند یک کشور سود مستمری در یک شرکت مستقر در کشور دیگر کسب می‌کند. سود مستمر اشاره به وجود ارتباط بلندمدت بین سرمایه‌گذار مستقیم و شرکت و میزان تأثیرگذاری ملموس سرمایه‌گذار خارجی روی مدیریت شرکت دارد. براساس معیارهای استفاده‌شده، یک سرمایه‌گذاری خارجی زمانی صورت می‌گیرد که یک شهروند در یک کشور ۱۰ درصد یا بیشتر سهام یک شرکت یا حق رأی در آن شرکت سهامی و یا شرکت غیرسهامی را دارد.

سرمایه‌گذاری مستقیم شامل درآمدهایی که دوباره سرمایه‌گذاری و تبدیل به سهام سرمایه می‌شود و سایر سرمایه‌گذاری‌ها (یا نقل و انتقال بدهی بین شرکتی) از قبیل سرمایه‌گذاری مستقیم شرکت‌ها در شرکت‌های فرعی که سهامداران غیربومی مالکیت بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن‌ها را دارند، سرمایه‌گذاری در شرکت‌های وابسته که سرمایه‌گذاران غیربومی مالکیت کمتر از ۵۰ درصد آن‌ها را در دست دارند و شعبات شرکت که تماماً یا بخشی از آن‌ها در مالکیت شرکت‌های غیرسهامی است. از جمله مزایای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌توان به بهبود تراز پرداخت‌ها، افزایش اشتغال، افزایش صادرات، ورود فناوری و دانش فنی و بهبود مهارت‌های مدیریتی اشاره کرد.

در خصوص معایب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌توان انتقال نامناسب فناوری و بدترشدن تراز پرداخت‌ها در دوره‌های بلندمدت‌تر را ذکر کرد. همچنین جریان عظیم سرمایه به شکل FDI اگرچه می‌تواند منابع سرمایه‌گذاری در کشورهای میزبان را افزایش

دهد، اما این کار ممکن است موجب کندشدن رشد شرکت‌های محلی شود (Haidar, 2017).

۹. دور زدن تحریم از طریق سرمایه‌گذاری در سبد سهام

این نوع سرمایه‌گذاری شامل ابزارهای متنوعی است که در یک بازار مالی دادوستد می‌شوند یا قابل دادوستد هستند. اوراق قرضه، سهام و ابزارهای موجود در بازار پول از جمله ابزارهای سرمایه‌گذاری خارجی هستند. صندوق بین‌المللی پول حتی سرمایه‌گذاری در اوراق مشتقه نظیر اختیار معامله را نیز در این گروه طبقه‌بندی کرده است.

کشورهای مختلف بنابر موقعیت اقتصادی و قوانین و مقررات موجود به روش‌های مختلفی اقدام به بازگشایی بازار اوراق بهادار خودرویی خارجیان برای بهره‌مندی از منابع حاصل از سرمایه‌گذاری آن‌ها می‌کنند. در کلی‌ترین حالت این روش‌ها به سه گروه تقسیم می‌شوند.

۱. دادوستد مستقیم خارجیان در بازار سهام کشور میزبان؛
۲. سرمایه‌گذاری در انواع رسیده‌های سپرده؛
۳. مشارکت در صندوق‌های سرمایه‌گذاری کشوری.

در بسیاری از کشورها ترکیبی از این سه روش برای پذیرش سرمایه خارجی در بازار اوراق بهادار استفاده می‌شود که در ذیل به آن‌ها اشاره خواهد شد (Haidar, 2017).

۱۰. دور زدن تحریم از طریق دادوستد مستقیم اشخاص خارجی

یکی از راه‌های سرمایه‌گذاری خارجیان در بازار سرمایه کشورهای دیگر، حضور مستقیم آن‌ها در بازار سرمایه و خرید و فروش اوراق بهادار موجود در آن است و معمولاً سرمایه‌گذاران خارجی برای حضور در بازار سرمایه هر کشوری به عوامل اقتصادی و همچنین سیاسی و مقرراتی آن کشور توجه می‌کنند.

از جمله عوامل مهم اقتصادی می‌توان به ثبات و رشد اقتصادی، ثبات نرخ ارز، وضعیت نظام بانکی و نرخ بهره واقعی آن و همچنین میزان نقدشوندگی در بازار سهام اشاره کرد. از عوامل سیاسی و مقرراتی مورد توجه سرمایه‌گذاران خارجی می‌توان به سهولت بازگشت سود و اصل سرمایه، قوانین مالیاتی، مقررات بازار سرمایه، استانداردهای حسابداری و میزان حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران اشاره کرد (Haidar, 2017).

۱۱. دور زدن تحریم از طریق سرمایه‌گذاری در انواع رسیده‌های سپرده

یکی دیگر از روش‌های آزادسازی بازار سرمایه برای مشارکت خارجی‌ان انتشار رسیده‌های سپرده است. رسید سپرده، گواهی قابل انتقالی است که به صورت بانام یا بی‌نام منتشر می‌شود و نمایانگر مالکیت تعداد معینی سهام یا اوراق بدهی یک شرکت خارجی برای دارنده آن است. این ابزار اغلب برای غلبه بر موانعی است که واحدهای سرمایه‌پذیر برای فروش سهام خود به سرمایه‌گذاران خارجی با آن مواجه هستند.

محدودیت‌های مالکیت خارجی‌ان در برخی کشورها، تفاوت و محدودیت‌های نظام ارزشی کشورها، پایین بودن درجه نقدشوندگی بازارهای مالی، مشکلات و هزینه‌های اخذ روادید و سفر از جمله مهم‌ترین دلایلی هستند که موجب می‌شوند واحدهای سرمایه‌پذیر، سهام یا بدهی خود را از طریق انتشار رسیده‌های سپرده به یک بازار خارجی عرضه کنند. از جمله مزیت‌های مهم این نوع سرمایه‌گذاری که باعث تشویق سرمایه‌گذاران برای خرید سهام خارجی می‌شود، می‌توان به رفع محدودیت‌های قانونی خرید اوراق بهادار خارجی در کشورهایی که منع قانونی برای شهروندان خود قائل شده‌اند، هزینه‌های کمتر نسبت به خرید مستقیم سهام خارجی و دادوستد آسان سهام خارجی در داخل کشور اشاره کرد. همچنین در این روش ناشرین سهام نیز از طریق دسترسی به بازار سرمایه خارجی و استفاده از منابع ارزان‌قیمت و افزایش نقدشوندگی سهام، منتفع می‌شوند (Haidar, 2017).

۱۲. صندوق‌های کشوری

تشکیل صندوق‌های کشوری نیز یکی دیگر از روش‌ها و راهکارهای آزادسازی بازار سرمایه می‌تواند باشد. این صندوق‌ها با توجه به ساختار سرمایه و نحوه تأمین مالی به دو گروه صندوق سرمایه‌گذاری کشوری با سرمایه باز و صندوق کشوری با سرمایه ثابت تقسیم می‌شوند. نحوه کارکرد صندوق‌های کشوری به این صورت است که این صندوق‌ها ابتدا تعدادی سهام منتشر می‌کنند و سپس درآمد حاصل از آن را صرف خرید سهام در یک کشور خارجی می‌کنند (Haidar, 2017).

۱۳. تعریف تأمین مالی

اعطای تسهیلات توسط مؤسسات و بانک‌های خارجی می‌تواند براساس اعتبار شرکت متولی طرح تأمین شرکتی باشد، یا با توجه به ویژگی‌ها و جریان نقدینگی طرح برای بازپرداخت وام باشد که به آن تأمین مالی گفته می‌شود.

۱۴. روش‌های تأمین مالی

۱۴-۱. فاینانس^{۱۲}

فاینانس در لغت به معنی «مالیه» یا «تأمین مالی» است و در بحث سرمایه‌گذاری به تأمین مالی از طریق استفاده از منابع داخلی و یا دریافت و استفاده از وام ارزی اطلاق می‌شود. به‌طور خلاصه قراردادهای فاینانس بدین مفهوم هستند که یک بانک یا مؤسسه تجاری خارجی وامی را به‌منظور عملیات معینی به کشور و یا شرکت مشخصی پرداخت کرده و در واقع کنترلی روی هزینه‌کردن آن ندارد و بنابراین تعهدی نیز برای به ثمر نشستن طرح نداشته و در سررسیدهای تعیین‌شده‌ای اصل و فرع آن را از طرف قرارداد یا بانک تضمین‌کننده قرارداد دریافت می‌کند. در هر صورت روش فاینانس یک روش کوتاه‌مدت انتقال سرمایه به کشور است، زیرا پس از فرارسیدن موعد بازپرداخت وام، می‌بایست اصل سرمایه به همراه سود آن برگشت داده شود؛ بنابراین مهم‌ترین شرط در دریافت وام ارزی، تخصیص آن به طرح‌هایی است که دارای توجیه اقتصادی بوده و نرخ بازگشت سرمایه معقولی را داشته باشند. به‌طورکلی دو روش شامل فاینانس «خودگردان» و «غیرخودگردان» برای تأمین مالی طرح‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. در روش اول، طرح (شرکت دریافت‌کننده اعتبار) باید توانایی صدور کالا برای بازپرداخت اقساط تسهیلات به‌صورت ارز را داشته باشد؛ اما در روش فاینانس غیرخودگردان، سرمایه لازم برای اجرای طرح اقتصادی مشخص، توسط مؤسسه اعتباری و یا بانک عامل خارجی تأمین می‌شود. مدت استفاده از منابع در این روش حدود ۱۰ الی ۱۲ سال است و نرخ بهره سالانه آن‌ها برحسب شرایط اقتصادی و ریسک کشور تعیین می‌شود که حدود ۱ الی ۴ درصد بیشتر از نرخ بهره بین‌بانکی لندن (لایبور) است (Lu, Tao & Zhu, 2017).

۱۴-۲. یوزانس^{۱۳}

یوزانس در لغت به معنی «فرجه»، «مهلت» و «وعده پرداخت» آمده است و در اصطلاح سرمایه‌گذاری به معنی توافق بر پرداخت قیمت فناوری و تجهیزات دریافت شده در قبال ارائه برات مدت‌دار است.

یکی از روش‌های استقراض کوتاه‌مدت، یوزانس (ورود کالا و خدمات به شکل نسبی) است که معمولاً بازارهای پولی و مالی کشورهای صنعتی برای حمایت از فروش تولیدات کشور خود آن را تأمین یا تضمین می‌کنند و از بدترین نوع استقراض به‌ویژه برای استقراض در حجم زیاد به حساب می‌آید؛ زیرا زمان بازپرداخت این نوع از استقراض‌ها بسیار کوتاه‌مدت بوده و معمولاً حتی در صورت تبدیل آن‌ها به سرمایه تولیدی فرصت کافی برای به گردش درآمدن چرخه تولید همان سرمایه وجود ندارد و بنابراین کشور متعهد، مکلف است از سایر منابع مالی خود برای تأمین بازپرداخت وام اقدام کند، بنابراین در کوتاه‌مدت منابع مالی کشور به شدت تحت فشار قرار می‌گیرد.

معمولاً هزینه‌های مالی این نوع از استقراض‌ها سنگین بوده و تأمین‌کننده این منابع نگران به ثمر نشستن نتایج هزینه نبوده و صرفاً تضمین‌های کافی برای برگشت اصل و فرع را از طریق دولت‌ها مطالبه می‌کنند. هدف اصلی کشور یا منبع واگذارنده، فروش هر چه بیشتر و صادرات تولیدات داخلی است. در حقیقت این شیوه برای حمایت از صادرات است که کشورهای صادرکننده از آن استفاده می‌کنند. خطوط اعتباری: در این حالت دریافت‌کننده خط اعتباری بدون پرداخت هیچ‌گونه پولی اجازه می‌یابد به اندازه معینی از تولیدات یا خدمات اعطاکننده خط اعتباری استفاده کرده و مطابق توافقات قبلی اقدام به بازپرداخت آن کند (Lu, Tao & Zhu, 2017).

وام‌های بین‌المللی: این روش به برقراری مشروط و مشخص برای استفاده از وام و اعمال کنترل مؤسسه وام‌دهنده بر نحوه هزینه‌شدن وام در زمان اجرای طرح برمی‌گردد. در این‌گونه موارد می‌بایست مطالعات امکان‌سنجی الزام شده توسط وام‌دهنده به انجام رسیده و توجیه فنی اقتصادی طرح مورد قبول وی قرار گیرد.

BOT (ساخت، بهره‌برداری، واگذاری): در این نوع قرارداد، سرمایه‌گذار خارجی پس از اخذ امتیاز واحد صنعتی، مسئولیت تأمین مالی، ساخت و بهره‌برداری از واحد صنعتی را برای مدت مشخصی (حدود ۱۰ الی ۳۰ سال) به عهده گرفته و پس از اتمام قرارداد، مالکیت آن را به کشور میزبان انتقال می‌دهد. طولانی بودن مدت اداره طرح توسط سرمایه‌گذار به دلیل هزینه‌های بالای انجام چنین طرح‌هایی است که ممکن بوده توسط چند گروه سرمایه‌گذار انجام شود. این گروه‌های در ارتباط متقابل با یکدیگر بوده و عملکرد آن‌ها به عملکرد هریک از ممکن است توسط چند گروه سرمایه‌گذار انجام شود. این گروه‌های در

ارتباط متقابل با یکدیگر بوده و عملکرد آن‌ها به عملکرد هر یک از آن‌ها وابسته است (Lu, Tao & Zhu, 2017).

از دیگر روش‌های تأمین مالی می‌توان به گزینه‌های زیر نام برد:

✓ BOO (ساخت، بهره‌برداری، مالکیت).

✓ BLT (ساخت، اجاره، انتقال).

✓ BLO (ساخت، اجاره، بهره‌برداری).

✓ DBOM (طراحی، ساخت، بهره‌برداری، نگهداری).

✓ ROT (احیاء، بهره‌برداری، انتقال).

✓ ROO (احیاء، بهره‌برداری، مالکیت).

۱۵. فن‌ها و روش‌های تشویق سرمایه‌گذاری خارجی

امروزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به یکی از مسائل مهم موردتوجه کشورهای درحال توسعه تبدیل شده است. پیمودن مسیر توسعه اقتصادی و رسیدن به کشورهای پیشرفته، نیازمند سرمایه، امکانات، فناوری و دانش فنی نوین است. این‌ها عواملی هستند که از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی قابل حصول‌اند. امروزه با توجه به موفقیت‌های چشم‌گیر پاره‌ای از کشورهای جهان از جمله کشورهای شرق و جنوب شرق آسیا در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و تأثیر مثبت آن بر اقتصاد ملی این کشورها از یک‌سوء و تجربیات نه‌چندان موفق کشورهای درحال توسعه، به‌خصوص کشورهای امریکای جنوبی از پذیرش سرمایه‌های خارجی به‌صورت وام و تسهیلات به دلیل ناتوانی در تخصیص بهینه منابع از سوی دیگر، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و طرق مختلف جذب آن در سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اقتصادی رشد و توسعه کشورها از سهم و نقش قابل‌توجهی برخوردار است. همین روند جهانی‌شدن، یعنی روند فزاینده ارتباط و ادغام اقتصادی کشورهای جهان، نیز بر اهمیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیش‌ازپیش افزوده است؛ زیرا همچون تجارت، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز مجرای مهمی برای همگرایی جهانی و انتقال فناوری است. در ایران نیز جذب سرمایه‌های خارجی و تزریق آن در کالبد اقتصادی برخلاف بسیاری از نظریات محافظه‌کارانه اقدامی است که در شرایط موجود بیش از هر زمان دیگر ضرورت آن احساس می‌شود، چون امکان حضور در بازارهای جهانی، عضویت در سازمان

تجارت جهانی و نیز فرایند انتقال فناوری و دستیابی به صنایع پیشرفته‌تر بدون استفاده از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بسیار بعید به نظر می‌رسد. سرمایه‌گذاران خارجی نیز مناطق و کشورهایی را برای سرمایه‌گذاری انتخاب می‌کنند که برای آن‌ها جذابیت لازم را داشته باشد. در کنار وجود شرایط مطلوب اقتصادی، سیاسی، حقوقی و مانند آنکه از عوامل مهم در جذب سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌شوند، یکی از شیوه‌هایی که امروزه به‌منظور تحریک بیشتر سرمایه‌گذاران خارجی به امر سرمایه‌گذاری از جانب کشورهای در حال توسعه و نیز کشورهای صادرکننده سرمایه به کار گرفته می‌شود استفاده از مشوق‌های مالی است. در این مبحث ابتدا نقش این مشوق‌ها در امر جریان سرمایه‌گذاری خارجی بررسی شده و سپس مشوق‌های مالی که در قوانین ایران به سرمایه‌گذاران خارجی اعطا شده است، مورد مطالعه قرار می‌گیرد (Tan & Tan, 2015).

۱۶. نحوه اعطای مشوق‌های مالی

از آنجاکه سرمایه‌گذاری خارجی منافع بی‌شماری هم برای کشورهای میزبان و هم کشورهای صادرکننده سرمایه در پی دارد، هرکدام به‌نوعی سعی می‌کنند که بستر و زمینه مناسب آن را فراهم آورند. در واقع، این کشورها گاهی از طریق اقدامات یک‌جانبه و گاهی نیز با همکاری یکدیگر و تدوین معاهدات بین‌المللی^{۱۴} می‌کوشند به‌نوعی اطمینان خاطر و اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی را برای سرمایه‌گذاری خارجی جذاب‌تر کنند.

۱۷. مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشورهای میزبان

پاره‌ای از کشورهای در حال توسعه که از لحاظ زمینه‌های اقتصادی جذابیت چندان برای سرمایه‌گذاری خارجی ندارند به اعطای این مشوق‌ها رو می‌آورند. در واقع، این کشورها با ارائه این مشوق‌ها تلاش می‌کنند با جذاب‌تر کردن محیط سرمایه‌گذاری ریسک سرمایه‌گذاری را برای سرمایه‌گذاران خارجی کاهش دهند. چنین مشوق‌هایی شامل تخفیف‌ها و معافیت‌های مالیاتی، برقراری نرخ‌های پایین برای استفاده از خدمات شهری، کاهش عوارض گمرکی و محدودیت‌های ارزی و تخفیف کنترل بر دارایی‌ها و روش‌های اداری سراسر است و آسان است که در چند مورد آن را بیان می‌شود.

۱۷-۱. کاهش کنترل انتقال سود و سرمایه به خارج

در پاره‌ای از کشورهای در حال توسعه کنترل میزان انتقال سود و اصل سرمایه‌گذاران خارجی به‌طور گسترده‌ای رایج است. این قبیل کنترل‌ها می‌توانند اهدافی چون تشویق سرمایه‌گذاری مجدد سود، حداکثر بهره‌برداری از موقعیت انحصاری سرمایه‌گذار خارجی و کاستن از تقاضا برای ارزش خارجی را در نظر داشته باشند. کنترل انتقال وجوه به خارج وقتی می‌تواند مؤثر باشد که کشور میزبان موقعیت‌های دیگری را برای سرمایه‌گذاری‌های سودآور به سرمایه‌گذاران خارجی عرضه کند. این واقعیت که بسیاری از کشورها به‌رغم نیاز شدیدی که به ارزش خارجی دارند، اخیراً این قبیل کنترل‌ها را کاهش داده‌اند، نشانه‌ای از مساعدتر شدن نظر این کشورها به سرمایه‌گذاری‌های خارجی و شرکت‌ها فراملی است.

۱۷-۲. معافیت‌های مالیاتی

یکی از عوامل مورد نظر سرمایه‌گذاران خارجی در نقل و انتقال سرمایه بین کشورها مالیات است، زیرا نرخ‌های بالای مالیاتی به‌طور روشن هزینه سرمایه‌گذاری را در کشور میزبان افزایش می‌دهد و از آنجاکه سرمایه‌گذاران بیشتر به درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری بعد از کسر مالیات توجه دارند تا درآمد مطلق، اختلاف در سطح مالیات‌برد درآمد ممکن است از انتقال سرمایه به کشوری که در آن بازدهی و سود سرمایه‌گذاری کمتر است جلوگیری کند. لذا چنانچه مالیات‌برد درآمد در کشوری بالا باشد، انتقال سرمایه به آن کشور و سرمایه‌گذاری در آنجا حتی اگر دارای بازدهی بالا باشد، کاهش خواهد یافت.

به این لحاظ پاره‌ای از کشورهای در حال توسعه که در جذب سرمایه‌گذاری خارجی موفق بوده‌اند از شیوه اعطای معافیت‌های مالیاتی به‌عنوان بهترین نوع مشوق مالی در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی استفاده کرده‌اند؛ برای مثال، کشورهایی همچون چین، تایلند، مالزی، سنگاپور و مانند آن‌ها به‌طور گسترده از این شیوه استفاده کرده‌اند و این اقدام کشورهای مذکور را به‌صورت مناطق جذابی برای سرمایه‌گذاری خارجی درآورده است.

شایع‌ترین شکل بخشودگی مالیاتی در کشورهای در حال توسعه، معافیت از مالیات‌برد درآمد و مالیات بر سود است که معمولاً حداقل یک دوره سه تا پنج سال را شامل می‌شود. برای مثال، براساس قانون تشویق سرمایه‌گذاری خارجی کره جنوبی، سرمایه‌گذاران خارجی از پرداخت مالیات بر درآمد در پنج سال اول فعالیت خود به‌طور کامل معاف هستند.

۱۷-۳. معافیت‌های گمرکی

یکی از عواملی که باعث صدور سرمایه به خارج از کشورهای توسعه‌یافته می‌شود، وجود حقوق و عوارض گمرکی سنگین بر مواد اولیه و معدنی کشورهای درحال توسعه است. در این شرایط، شرکت‌های خارجی به‌جای اینکه مواد اولیه و معدنی را از کشورهای درحال توسعه وارد و پس از انجام مراحل تولید، کالاهای ساخته‌شده را به کشورهای درحال توسعه صادر کنند، اقدام به صدور سرمایه می‌کنند.

از طرف دیگر، کشورهای درحال توسعه نیز برای حمایت از صنایع داخلی با وضع سیستم تعرفه و عوارض گمرکی بر کالاهای سرمایه‌ای یا واسطه‌ای معین روی می‌آورند. لذا، این کشورها می‌توانند با افزایش یا کاهش این تعرفه‌ها و عوارض گمرکی از صنایع خاص حمایت یا صناعی را دچار رکود کنند.

۱۷-۴. سایر مشوق‌های مالی

برقراری نرخ‌های پایین برای استفاده از خدمات شهری و نیز فراهم کردن امکان استفاده از بیمه سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران خارجی از دیگر مشوق‌هایی است که به آن‌ها اعطا می‌شود (Tang, Yip & Ozturk, 2014).

۱۸. مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده سرمایه

از آنجاکه تأمین جریان مداوم سرمایه‌گذاری به سمت کشورهای درحال توسعه و بهبود شرایط سرمایه‌گذاری در این کشورها منافع سرشاری از برای کشورهای صادرکننده سرمایه که عمدتاً کشورهای صنعتی هستند نیز در پی دارد، این کشورها نیز در جهت ایجاد یک محیط مطلوب و به‌دوراز هرگونه احساس خطر نسبت به منافع برای سرمایه‌گذاران خصوصی، اقداماتی را به‌منظور تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاران خصوصی خارجی اتباع خود به عمل می‌آورند، که در ادامه به پاره‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود (Villaverde & Maza, 2015).

۱۸-۱. رفع مالیات مضاعف

وجود مالیات‌های مضاعف در مورد درآمدهای سرمایه‌گذاران خارجی عامل بازدارنده مهمی بر سر راه انجام سرمایه‌گذاری خارجی است که کشورها در جهت رفع آن تلاش می‌کنند.

۱۸-۲. ارائه طرح‌های بیمه ملی سرمایه‌گذاری خارجی

از دیگر مشوق‌های مالی که از جانب کشورهای صادرکننده سرمایه به اتباع‌شان ارائه می‌شود، ارائه طرح‌های بیمه ملی است. برای تسهیل و سرعت‌بخشیدن به جریان سرمایه‌گذاری خارجی، در اغلب کشورهای صادرکننده سرمایه طرح‌هایی ایجاد شده‌اند که براساس آن چنین بیمه‌هایی در مقابل حق بیمه معقولی اعطا می‌شود.

۱۹. تأمین مالی و جذب سرمایه‌گذار

تأمین مالی امروزه به یک نیاز اصلی شرکت‌های فعال در تمام حوزه‌های صنعت و خدمات گردیده است و از طرفی تنوع روش‌هایی که شرکت‌ها می‌توانند از طریق آن اقدام به جذب منابع مالی نمایند، شرکت‌ها را با مسائل پیچیده‌ای روبرو ساخته است. از طرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری باعث گردیده تا سرمایه‌گذاران و تأمین مالی کنندگان در انتخاب طرح‌های سرمایه‌گذاری بیش‌ازپیش دقت نموده و سعی نمایند فرصت‌های با بالاترین بازده و کمترین ریسک را انتخاب نمایند.

طی دهه‌های اخیر جریان سرمایه‌های خصوصی نقش روزافزونی در تأمین مالی بازارهای کشورهای نوظهور داشته‌اند. ترکیب این سرمایه‌ها نیز به‌شدت تغییر کرده است. کشورهایی که در جذب سرمایه‌های خارجی موفق عمل می‌کنند در واقع پس‌اندازی فراتر از پس‌انداز داخلی پیدا می‌کنند. تحقیقات مختلف نشان داده‌اند که جریان سرمایه در کشورهای گوناگون به‌شدت تحت‌تأثیر شرایط اولیه و ساختار اقتصادی - اجتماعی و قانونی در کشور مقصد قرار می‌گیرد.

از این جهت بازارهای نوظهور در مناطق مختلف جهان، بنا به مقتضیات و شرایط اقتصادی خود از منابع مالی جهانی با نسبت‌های متفاوت بهره‌جسته‌اند. کشورهای آفریقایی همواره شاهد جریان سرمایه اندکی بوده، در صورتی که برخی از کشورهای خاورمیانه، اروپا، نیمره غربی و آسیای جنوب شرقی در جذب سرمایه‌های خارجی موفق‌تر عمل کرده‌اند. به‌عنوان نمونه، آزادسازی تجارت خارجی و روابط فرامنطقه‌ای بستری مناسب برای ارتباطات جهانی را در کشورهای آسیای جنوب شرقی فراهم آورد (Villaverde & Maza, 2015).

براساس موارد بیان‌شده راهکارهای مستخرج از ادبیات موضوع در جهت پیشبرد تأمین مالی خارجی شرکت‌های دانش‌بنیان در شرایط تحریم با تأکید بر اقتصاد مقاومتی را می‌توان در جدول (۳) خلاصه کرد:

جدول (۲): مؤلفه‌های تأمین مالی خارجی در شرایط تحریم

منابع	زیر مؤلفه‌ها	مؤلفه‌های موردبررسی	ردیف
شفیعی و میرابی (۱۳۹۹)؛ سعادت‌مهر (۱۳۹۸)؛ حمزه و عطاطب (۱۳۹۷)؛ یاراحمدی و جلائی (۱۳۹۳).	<ul style="list-style-type: none"> - قوانین گمرکی. - قانون کار. - قانون تجارت. - سیاست‌های ارزی. - مقررات صادرات و واردات. - قانون مالیات‌ها. - برخی اصول قانون اساسی. - مقررات مربوط به خصوصی‌سازی. - قوانین بیمه. - قانون ثبت علائم و اختراعات. - جذب سرمایه‌های خارجی ربط چندانی به اصلاح سایر قوانین ندارد. - قوانین بودجه‌های سنواتی. - قوانین زیست‌محیطی. 	اصلاحات قانونی	۱
یاراحمدی و جلائی (۱۳۹۳)؛ Lee (2019); Zhang, Xu & Li (2019).	<ul style="list-style-type: none"> - چرخش مبادلات مالی و تجاری با کشورهای هم‌سو با ایران همانند روسیه، چین و مالزی. - گسترده‌کردن شبکه تجاری. - جایگزینی مؤسسات مالی آسیایی به‌جای بانک‌های اروپایی. - دورزدن ابتکاری مشکلات. - ایجاد واحدهای پشتیبانی نامعلوم (روش‌های دوران جنگ). - مذاکرات و ترک تشریفات در قراردادهای بیع متقابل. 	راهکارهای مختلف برون‌رفت تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی	۲

ردیف	مؤلفه‌های مورد بررسی	زیر مؤلفه‌ها	منابع
۳	مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش کنترل انتقال سود و سرمایه به خارج. - معافیت‌های مالیاتی. - معافیت‌های گمرکی. - برقراری نرخ‌های پایین‌تر برای استفاده از خدمات شهری. - فراهم کردن امکان استفاده از بیمه سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران خارجی. 	Zhang, Xu & Li (2018); Ichor, Blonigen & Ma (2012)
۴	مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده	<ul style="list-style-type: none"> - رفع مالیات مضاعف. - ارائه طرح‌های بیمه ملی سرمایه‌گذاری خارجی 	سعادت مهر (۱۳۹۸)؛ فیضی چکاب، تقی‌زاده و فهیمی (۱۳۹۴)؛ Ichor, Blonigen & Ma (2012)
۵	سرمایه‌گذاری در سبد سهام	<ul style="list-style-type: none"> - دادوستد مستقیم خارجیان در بازار سهام. - سرمایه‌گذاری در انواع گواهی‌های سپرده. - مشارکت در صندوق‌های سرمایه‌گذاری کشوری. 	فیضی چکاب، تقی‌زاده و فهیمی (۱۳۹۴)؛ یاراحمدی و جلائی (۱۳۹۳)؛ Lee (2019).
۶	کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور	<ul style="list-style-type: none"> - استقلال مدیریت مناطق آزاد از نظر اجرای سیاست‌های سرمایه‌گذاری، قیمت‌گذاری، مالیاتی، خرید زمین و مدیریت نیروی کار. - بهبود اطلاع‌رسانی در مواردی که امکان سرمایه‌گذاری در آنها وجود دارد و معرفی فهرستی از بخش‌های ممنوع شده مانند صنایع دفاعی، رسانه‌های گروهی یا بخش‌های محدودشده مانند سیستم بانکی. - شفاف‌سازی قوانین و مقررات مرتبط با 	Zhang, Xu & Li (2018); Ichor, Blonigen & Ma (2012)

منابع	زیر مؤلفه‌ها	مؤلفه‌های مورد بررسی	ردیف
	<p>سرمایه‌گذاران خارجی و اعطای تمهیدات و تشویقات برای جلب سرمایه‌گذاران.</p> <p>- ایجاد مؤسسات بیمه و تأمین اجتماعی مناسب و مطمئن از نظر خارجی‌ان و متناسب با استانداردهای جهانی.</p> <p>- تشویق سرمایه‌گذاران خصوصی داخلی برای مشارکت در سرمایه‌گذاری با خارجی‌ان</p>		
<p>شفیعی و میرابی (۱۳۹۹)؛ سعادت‌مهر غ (۱۳۹۸) حمزه و عطاطب (۱۳۹۷)؛ Ichor, Blonigen & Ma (2012)</p>	<p>- ایجاد مشوق‌هایی که جریان FDI را در رقابت با سایر کشورهای به‌سوی ایران هدایت نماید.</p> <p>- اجرای کامل سیاست‌های توسعه‌ای.</p> <p>- آزادی کامل در تجارت و قیمت.</p> <p>- رفع ابهامات قانونی و همچنین ایجاد سهولت در اجرای قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی.</p> <p>- مقررات مربوط به خصوصی‌سازی.</p> <p>- حصول اطمینان از داشتن سطح قابل قبولی از IT و زیرساخت‌های اساسی در کشور.</p> <p>- افزایش تجهیز به منابع اطلاعاتی و اینترنتی.</p> <p>- هدفمند کردن سیاست‌های توسعه اقتصادی.</p> <p>- راه‌اندازی سیستم اطلاع‌رسانی و نظارتی در سطح وسیع.</p>	<p>فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت مبتنی بر عدالت اقتصادی</p>	۷
<p>Zhang, Xu & Li (2018); Ichor, Blonigen & Ma (2012)</p>	<p>- نوع نگرش دولت در رابطه با سرمایه‌گذاری خارجی.</p> <p>- سیاست‌های متمرکز بر ساختار و عملکرد بازار به‌ویژه سیاست‌های مرتبط با رقابت.</p> <p>- حمایت از حقوق مالکیت فکری.</p>	<p>عوامل سیاسی و امنیتی</p>	۸

۲۰. سؤال تحقیق

سؤال اصلی تحقیق حاضر را می‌توان بدین‌صورت بیان داشت: «عوامل مؤثر بر تأمین مالی خارجی شرکت‌های دانش‌بنیان در شرایط تحریم ایران با تأکید بر اقتصاد مقاومتی کدام است؟»

۲.۱. روش تحقیق

جهت تأیید عوامل مستخرج از ادبیات پرسشنامه‌ای با ۷۰ سؤال مستخرج از جدول (۱) به‌کار گرفته شد و با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت مورد بررسی قرار گرفت. این سازه دارای هشت مؤلفه اصلاحات قانونی، راهکارهای برون‌رفت تحریم، مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان، مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده سرمایه، سرمایه‌گذاری در سبد سهام، کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور، فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت، عوامل سیاسی و امنیت را در میان مدیران و کارشناسان مورد اندازه‌گیری قرار داد.

برای بررسی مقیاس‌های سنجش، تحلیل عامل اکتشافی اجرا شد. تحلیل عاملی اکتشافی یکی از روش‌های خوشه‌بندی داده‌ها است که در حوزه داده‌کاوی قرار دارد و در مطالعات مدیریت از این فن برای شناسایی عوامل زیربنایی یک مجموعه سؤال استفاده می‌شود. برای EFA، تحلیل مؤلفه اصلی با چرخش واریمکس و مقدار ویژه بزرگتر از یک در نظر گرفته شد و صفات با بار عامل بالای ۰,۳ برای تحلیل بیشتر حفظ شد. مقدار کیزر - مایر - اولکین ۰,۷۴۷ و آزمون کرویت معتبر بارتلر سودمندی تحلیل عامل را نشان داد. همه ساختارهای حاصل با مقدار آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰,۷ و قابلیت اطمینان ترکیب بزرگتر از ۰,۷ بودند که قابلیت اطمینان ساختار حفظ‌شده را نشان می‌دهد. تأیید اعتبار جداگانه ساختارها با میانگین واریانس استخراجی بالای ۰,۴ مشاهده شد و ریشه مربعات AVE برای هر LV بزرگتر از همبستگی مطلق بین این متغیرها بود. تجزیه و تحلیل آماری با استفاده از مدل معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS انجام شد.

۲.۲. پایایی

ضریب آلفای کرونباخ یکی از روش‌های تعیین پایایی با تأکید بر همسانی درونی است. در این روش اجزا یا بخش‌های آزمون برای سنجش ضریب پایایی آزمون به‌کار می‌روند. معادله این ضریب به‌صورت زیر است. روش آلفای کرونباخ در شرایطی که نمرات سؤالات نه‌تنها برای گزینه‌های دو ارزشی صفر و یک، بلکه برای گزینه‌های چند ارزشی (مانند طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت) نیز به‌کار می‌رود (مؤمنی و فعال قیومی، ۱۳۸۸). روش آلفای کرونباخ برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌ها یا

آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کنند، به کار می‌رود. در این‌گونه ابزار، پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلفی اختیار کند، در این روش به‌طور کلی آلفای بالای ۰/۷ را مناسب است. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه پژوهش ۰/۸ به‌دست آمده که پایایی پرسشنامه را نشان می‌دهد.

جدول (۳): ضریب آلفای کرونباخ

ضریب آلفای کرونباخ	متغیرهای
۰/۷۲۱	اصلاحات قانونی
۰/۷۳۵	راهکارهای مختلف برون‌رفت تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی
۰/۶۵	مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان
۰/۶۰	مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده
۰/۶۰۱	سرمایه‌گذاری در سبد سهام
۰/۷۰۱	کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور
۰/۷۰۴	فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت مبتنی بر عدالت اقتصادی
۰/۷۱۷	عوامل سیاسی و امنیتی
۰/۶۰	مدیریت پیش‌بینی سود
۰/۶۰۹	مدیریت دارایی
۰/۸۰	کل پرسشنامه

منبع: (یافته‌های تحقیق)

۲۳. اعتبار (روایی) و قابلیت اطمینان (پایایی) سنجش‌ها

ابتدا پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی می‌شود، سپس روایی سازه بررسی می‌شود که نشان‌دهنده روایی تمامی سؤال‌های مربوط به متغیرها است. شاخص‌های مختلفی برای برازش مدل محاسبه می‌شود. این شاخص‌ها عبارتند از: ضریب پایایی مرکب (CR)، اعتبار تشخیصی متغیرهای پنهان با استفاده از میانگین شاخص واریانس استخراج شده، معیار فورنل- لارکر برای همبستگی بین ساختاری، ضریب تعیین و تحلیل آزمون t و ضریب مسیر. جهت معنی‌داری معادلات از آزمون t استفاده می‌شود. آماره t برای معنی‌داری ضرایب به کار می‌رود. اگر سطح احتمال بیشتر از

۹۵ درصد باشد، فرض صفر پذیرفته می‌شود و در غیراین صورت، فرض صفر رد می‌شود؛ بنابراین برای معنی‌دار بودن ضرایب، سطح احتمال باید کمتر از ۵ درصد باشد. اگر آماره t در سطح احتمال ۹۵ درصد معنی‌دار باشد (یعنی بالای ۲ باشد)، آماره t معنادار است و می‌توان از ضرایب تخمین برای تخمین و تحلیل استفاده کرد.

۳۸۴ نمونه‌های آماری تحقیق توزیع و وارد چرخه تجزیه و تحلیل شد. جدول (۴) اطلاعات توصیفی مربوط به افراد پاسخ‌گو در این مطالعه براساس درجه تحصیلی را نشان می‌دهد. جهت انجام تحقیق از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

جدول (۴): اطلاعات توصیفی افراد مورد مطالعه به تفکیک درجه تحصیلی

شاخص	درجه تحصیلی		
	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر
مجموع	۱۷۹	۱۵۷	۴۸
فراوانی	۱۷۹	۱۵۷	۴۸
درصد	۴۶/۶	۴۰/۹	۱۲/۵

منبع: (یافته‌های تحقیق)

۲۴. یافته‌های پژوهش

یافته‌های حاصل از پژوهش در زمینه توزیع فراوانی مربوط به سنوات خدمتی پاسخ‌گویان در بین جامعه مورد پژوهش نشان می‌دهد که از ۳۸۴ نفر، ۷۷ نفر (۲۰ درصد) بین ۱ الی ۵ سال، ۹۹ نفر (۲۵/۸ درصد) بین ۶ الی ۱۰ سال، ۷۷ نفر (۳۵/۷ درصد) بین ۱۱ الی ۲۰ سال و ۷۱ نفر (۱۸/۵ درصد) بالاتر از ۲۰ سال سابقه دارند که بالاترین درصد براساس نتایج اختصاص به سابقه بین ۱۱ الی ۲۰ سال است. به منظور مطالعه ویژگی‌های کلی و اساسی متغیرها به منظور برآورد مدل، تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها و درک جامعه آماری مورد مطالعه، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها ضروری است. آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در این مطالعه در جدول (۵) جمع‌آوری شده است.

جدول (۵): آمار توصیفی متغیرها

متغیرها	میانگین	میانه	کمینه	بیشینه	انحراف معیار	ضریب چولگی
اصلاحات قانونی	۴/۳۷	۴/۳۳	۱	۵	۰/۵۷۱	-۰/۵۵۵

متغیرها	میانگین	میانه	کمینه	بیشینه	انحراف معیار	ضریب چولگی
راهکارهای مختلف برون رفت تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی	۴/۱۸	۴	۱	۵	۰/۶۵۴	-۰/۰۸۹
مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان	۴/۲۲	۴/۵۰	۱	۵	۰/۷۴۶	-۰/۳۵۶
مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده	۴/۲۵	۴	۱	۵	۰/۷۰۳	-۰/۵۷۳
سرمایه‌گذاری در سبد سهام	۴/۲۱	۴/۵۰	۱	۵	۰/۶۴۱	-۰/۳۶۵
کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور	۴/۰۵۹	۴	۱	۵	۰/۸۳۹	-۰/۱۱۳
فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت مبتنی بر عدالت اقتصادی	۴/۲۶	۴/۵۰	۱	۵	۰/۷۳۸	-۰/۴۸۷
عوامل سیاسی و امنیتی	۴/۳۳	۵	۱	۵	۰/۸۰۹	-۰/۶۷۲

منبع: (یافته‌های تحقیق)

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری دارای پیش‌فرض‌هایی است که به شرح ذیل به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲۴-۱. آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرض‌ها لازم است تا از وضعیت نرمال بودن داده‌ها اطلاع حاصل شود. تا براساس نرمال بودن یا نبودن آن‌ها، آزمون‌ها استفاده شود. به‌منظور بررسی نرمال بودن داده‌های پژوهش از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شد.

جدول (۶): آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای متغیرهای تحقیق

متغیر	مقدار آماره آزمون	Sig (سطح معناداری)
اصلاحات قانونی	۱/۸۹۶	۰/۰۰۰
راهکارهای مختلف برون رفت تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی	۲/۴۳۰	۰/۰۰۰

۰/۰۰۰	۲/۷۰۲	مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان
۰/۰۰۰	۴/۲۴۶	مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده
۰/۰۰۰	۲/۷۷۴	سرمایه‌گذاری در سبد سهام
۰/۰۰۰	۲/۵۰۳	کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور
۰/۰۰۰	۱/۶۱۱	فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت مبتنی بر عدالت اقتصادی
۰/۰۰۰	۳/۲۰۹	عوامل سیاسی و امنیتی

منبع: (یافته‌های تحقیق)

با توجه به اینکه سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق کمتر از ۰.۰۵ است نتیجه می‌گیریم که داده‌های جمع‌آوری شده برای متغیرهای تحقیق غیرنرمال است. با توجه به اینکه داده‌های تحقیق حاضر غیرنرمال است برای بررسی مدل تحقیق از روش حداقل مربعات جزئی PLS استفاده شده است.

۲-۲۴. بررسی روایی و اگرای متغیرهای تحقیق

طبق این معیار، جذر AVE یک سازه باید بیشتر از همبستگی آن سازه با سازه‌های دیگر باشد. این امر نشانگر آن است که همبستگی آن سازه با نشانگرهای خود، بیشتر از همبستگی‌اش با سازه‌های دیگر است. با توجه به جدول (۸) مقادیر روایی با روش فورنل - لاکر مورد تأیید قرار گرفت.

جدول (۷): مقادیر روایی و اگرای روش فورنل - لاکر

۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
								۱	فاکتورهای اقتصادی
							۱	۰,۷۴۱۷۳۴	اصلاحات قانونی
						۱	۰,۵۶۳۶۰۹	۰,۶۳۲۷۹۵	مشوق‌های مالی میزبان
					۱	۰,۳۹۰۴۳۳	۰,۷۶۵۹۲۴	۰,۶۹۰۱۶۴	مشوق‌های مالی صادرکننده

۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
				۱	۰,۶۰۷۸۳	۰,۳۱۸۸۲۸	۰,۸۹۸۱۸۷	۰,۵۵۳۹۵	کاهش ریسک
			۱	۰,۴۵۵۵۹	۰,۵۸۸۴۰۴	۰,۵۱۸۷۸۳	۰,۵۸۸۹۵۶	۰,۶۹۹۴۷	سرمایه‌گذاری
		۱	۰,۹۳۰۷۹۳	۰,۵۰۱۳۲۱	۰,۵۸۲۸۴۹	۰,۷۰۶۱۷۱	۰,۶۴۴۲۷۹	۰,۷۱۷۵۴۲	عوامل سیاسی
	۱	۰,۵۷۰۳۷۱	۰,۵۸۰۵۲۹	۰,۵۱۸۰۵۶	۰,۵۹۳۱۶۸	۰,۴۲۲۴۴۲	۰,۶۹۳۶۹۱	۰,۷۹۵۵۱۹	برونرفت تحریم
۱	۰,۷۹۰۲۹	۰,۸۶۷۲۱۵	۰,۸۱۹۳۳۱	۰,۷۴۱۹۳۷	۰,۷۸۸۶۴۱	۰,۶۹۹۹۹۴	۰,۹۰۳۱۳۳	۰,۸۹۷۸۸۱	تأمین مالی

منبع: (یافته‌های تحقیق)

نتایج حاصل از آزمون همبستگی با توجه به مقادیر آن در جدول (۷) حاکی از رابطه همبستگی مثبت و معنادار بین تمامی متغیرهای پژوهش در سطح معناداری ۰/۰۵ و ۰/۰۱ است. همچنین مقدار مجذور میانگین واریانس استخراجی متغیرهای پژوهش روی قطر اصلی در جدول (۵) جهت بررسی آزمون فورنل و لارکر برای هر یک از متغیرها بیشتر از بزرگترین مقدار برای آن متغیر مربوطه است و روایی و اگر تأیید می‌شود. جدول (۷) نشان می‌دهد که سازه‌ها کاملاً از هم جدا می‌باشند یعنی مقادیر قطر اصلی (ریشه دوم متوسط واریانس استخراج شده) برای هر متغیر پنهان از همبستگی آن متغیر با سایر متغیرهای پنهان انعکاسی موجود در مدل بیشتر است.

۲۴-۳. پایایی

آلفای کرونباخ معیاری کلاسیک برای سنجش و سنجش‌های مناسب برای ارزیابی پایداری درونی محسوب می‌گردد. یکی از مواردی که برای سنجش پایایی در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود، پایداری درونی (سازگاری درونی) مدل‌های اندازه‌گیری است. پایداری درونی نشانگر میزان همبستگی بین سازه و شاخص‌های مربوط به آن است. مقدار بالای واریانس بیان‌شده بین سازه و شاخص‌های آن در مقابل خطای اندازه‌گیری مربوط به هر شاخص، پایداری درونی بالا را نتیجه می‌دهد. مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷، نشانگر پایایی قابل قبول است. برخی از محققان در مورد متغیرهای با تعداد سؤال‌های اندک، مقدار ۰/۶ را به عنوان سرحد ضریب آلفای کرونباخ معرفی کرده‌اند (مؤمنی و فعال قیومی، ۱۳۸۸).

جدول (۸): ضرایب آلفای کرونباخ

ضریب آلفای کرونباخ	متغیرها
۰/۸۵	فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت مبتنی بر عدالت اقتصادی
۰/۸۲	اصلاحات قانونی
۰/۶۳	مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان
۰/۶۰	مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده
۰/۸۲	کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور
۰/۶۵	سرمایه‌گذاری در سبد سهام
۰/۶۱	عوامل سیاسی و امنیتی
۰/۷۸	راهکارهای برون‌رفت تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی
۰/۹۲	تأمین مالی

منبع: (یافته‌های تحقیق)

۲۴-۴. برازش مدل کلی

معیار GOF مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است که توسط این معیار محقق می‌تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید. برای بررسی برازش در یک مدل کلی تنها یک معیار به نام GOF استفاده می‌شود. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵، ۰/۳۶ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است (Voltzes & Sinkovics, 2009). این معیار از طریق رابطه (۱) محاسبه می‌شود:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2} \quad \text{رابطه (۱)}$$

جدول (۱۱): معیار GOF

متغیرها	اجتماع ^{۱۵}	مجذور آر ^{۱۶}
فاکتورهای اقتصادی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت مبتنی بر عدالت اقتصادی	۰/۴۵	-

15. Communality
16. R Square

متغیرها	اجتماع ^{۱۵}	مجذور آر ^{۱۶}
اصلاحات قانونی	۰/۴۴	-
مشوق‌های مالی اعطایی از جانب کشور میزبان	۰/۴۵	-
مشوق‌های مالی اعطایی کشورهای صادرکننده	۰/۵۹	-
کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور	۰/۶۰	-
سرمایه‌گذاری در سبد سهام	۰/۴۴	-
عوامل سیاسی و امنیتی	۰/۴۰	-
راهکارهای برون‌رفت تحریم مبتنی بر اقتصاد مقاومتی	۰/۴۲	-
تأمین مالی	۰/۶۴	۹۹
میانگین	۰/۴۹	۰/۹۹

منبع: (یافته‌های تحقیق)

در نتیجه «اجتماع» برابر است با ۰/۴۹. با توجه به مقادیر R^2 که در جدول (۱۱) آمده در نتیجه R^2 برابر است با ۰/۹۹. بدین ترتیب مقدار GOF محاسبه شده به شرح رابطه (۲) است:

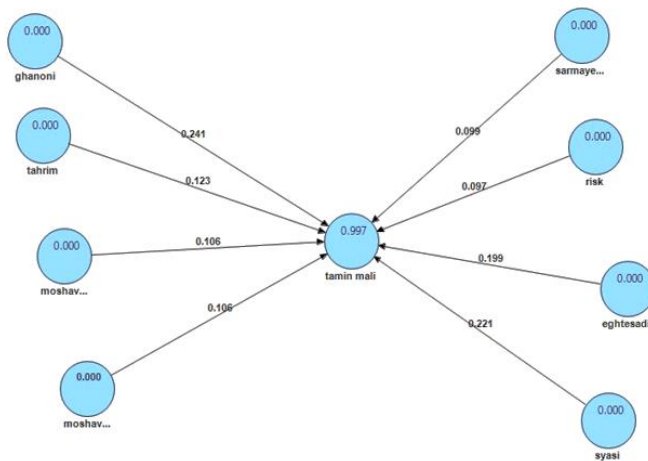
$$GOF = \sqrt{0.49 \times 0.99} = 0.69 \quad \text{رابطه (۲):}$$

با توجه به سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF، حاصل شدن ۰/۶۹ نشان از برازش قوی مدل دارد. با توجه به برازش قوی مدل کلی، حال می‌توان به بررسی فرضیات تحقیق پرداخت.

همان‌طور که در قسمت قبلی ثابت کردیم، از آنجایی که توزیع ما نرمال تشخیص داده شد (نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف) با استفاده از نرم‌افزار اسمارت PLS، همبستگی متغیرها آزمون شده است. برای بررسی رابطه علی بین متغیرهای مستقل و وابسته و تأیید کل مدل از روش تحلیل مسیر استفاده شده است. تحلیل مسیر در این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار اسمارت PLS انجام شده است. شکل (۱) ضریب معناداری و نتایج فرضیه‌های مطرح شده را به‌طور خلاصه نشان می‌دهد.

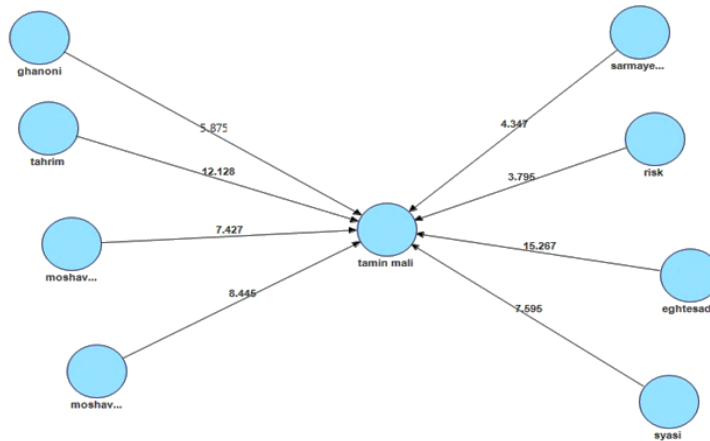
پس از تعیین مدل‌های اندازه‌گیری به منظور ارزیابی مدل مفهومی تحقیق و همچنین اطمینان یافتن از وجود یا عدم وجود رابطه علی میان متغیرهای تحقیق و بررسی تناسب

داده‌های مشاهده شده با مدل مفهومی تحقیق، فرضیه‌های تحقیق با استفاده از مدل معادلات ساختاری نیز آزمون شدند. نتایج آزمون فرضیه‌ها در شکل (۱) منعکس شده‌اند.

شکل ۱. الگوی آزمون شده پژوهش در حالت استاندارد

منبع: (محاسبات تحقیق)

شکل (۲): ضرایب تی الگوی آزمون شده پژوهش

منبع: (محاسبات تحقیق)

نتیجه‌گیری

با توجه به ادبیات موضوع، پژوهش ما به بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر راه‌های تأمین مالی خارجی در شرکت‌های دانش‌بنیان در شرایط تحریم ایران می‌پردازد که با توجه به موقعیت جغرافیایی و تاریخی منحصربه‌فرد خود و به‌ویژه تحریم‌های بین‌المللی منحصربه‌فردی که با آن مواجه است، زمینه‌ای منحصربه‌فرد و کاملاً متفاوت با سایر کشورها دارد؛ بنابراین تحقیقات جامع در مورد عوامل مؤثر بر راه‌های تأمین مالی خارجی در شرایط تحریم در ایران در پرتو تحریم‌های بین‌المللی منحصربه‌فرد، نور جدیدی را به این موضوع، به‌ویژه تأثیر تحریم‌های بین‌المللی بر سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی ورودی در یک کشور، نشان می‌دهد. بدیهی است که این موضوع برای ایران پس از انقلاب و همچنین پس از تحریم‌ها مهم است.

امروزه هدف تحریم‌کنندگان آن است که کشور مورد تحریم را مجبور کنند تا با مواضع بین‌المللی یا رفتارهای حاکم در نظام بین‌الملل همراه شود. از جمله تحریم‌های اعمالی، تحریم اقتصادی است که هدف آن محرومیت یک اقتصاد از بهره‌مندی از بازارهای جهانی کالا، خدمات و سرمایه است. انتخاب روش تأمین مالی مناسب در مورد طرح‌ها در این شرایط مسأله مهمی است. ساختار استفاده‌شده برای طرح در یک کشور ممکن است به دلیل وجود تفاوت‌ها در قوانین و شرایط آن مؤثر نباشد در حالی که به‌طور مؤثری در کشور دیگری استفاده شود نکته مهم انتخاب شکل صحیح روش تأمین مالی با توجه به شرایط هر طرح و کشور میزبان طرح است. برای نمونه درآمد دولت شامل فروش نفت، مالیات و سایر موارد دیگری است که با توجه به قیمت نفت، ظرفیت صادرات کشور و نیز میزان درآمدهای مالیاتی، قابل پیش‌بینی است. یکی از علل اصلی موفقیت طرح‌هایی که توسط شرکت‌های خارجی در کشورهای در حال توسعه اجرا می‌گردد موضوع بهره‌مندی از یک پشتوانه قوی مالی است که توسط تأمین‌کننده‌های مالی^{۱۷} یا بانک‌ها، چرخ‌های حرکتی پیمانکاران را به گردش درمی‌آورد.

دسترسی به منابع مالی، مدیریت صحیح جریان نقدینگی، بهره‌گیری از تضمین‌ها و تأمین‌های بانکی، استفاده از ابزارهای تجاری بین‌المللی و در مفهوم نهایی تزریق مناسب منابع مالی برای اجرای طرح‌ها از اساسی‌ترین عوامل موفقیت است و نباید از خاطر دور

داشت که پول و منابع مالی از ابزارهای مؤثر هستند که جهان را به گردش وامی دارد که مانند خون در بدنه اقتصادی هر جامعه‌ای جاری است. از جمله موارد بااهمیت که می‌توان با الهام از یافته‌های پژوهش به‌عنوان پیشنهادهای سیاستی بدان اشاره کرد موارد زیر است:

۱. ارائه مشوق‌ها باعث جذب بیشتر سرمایه‌گذاری خارجی در شرکت‌های دانش‌بنیان، ایجاد شغل، دسترسی به فناوری‌های جدید و سایر مزایای اجتماعی و اقتصادی می‌شود.

۲. بهبود در زیرساخت‌های محلی، ثبات سیاسی و ثبات اقتصاد کلان ابزارهای بهتری برای تحریک جریان‌های ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در شرکت‌های دانش‌بنیان هستند. با این وجود، برای به حداکثر رساندن مزایای توسعه پایدار از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (و سایر منابع مالی خارجی)، سیاست‌گذاران باید به حداقل رساندن ریسک‌ها توجه داشته باشند.

۳. از طریق حکمرانی خوب، مشارکت ذی‌نفعان، ایجاد ظرفیت‌های محلی مرتبط، افزایش ظرفیت جذب (کارآفرینی، فناوری، مهارت‌ها و ارتباطات) و ایجاد استانداردهای مؤثر و چارچوب نظارتی می‌توان ریسک‌ها در شرکت‌های دانش‌بنیان را به حداقل رساند.

۴. در عصر جدید که دوران سیال بودن سرمایه در سراسر جهان فرارسید و به اصطلاح سرمایه مرز نمی‌شناسد، بازرگانان لازم است از روش‌های مختلف تأمین و تجهیز منابع به‌ویژه برای صادرات در شرکت‌های دانش‌بنیان آگاه باشند.

۵. فراهم نمودن شرایط برای کارآفرینان، افزایش و ارتقا درآمد سرانه و اصلاح سازوکار توسعه صنعتی، اتصال ایران به بازارهای جهانی، رقابت‌پذیری و استفاده حداکثر از توان داخلی از مهم‌ترین اقداماتی است که در شرکت‌های دانش‌بنیان باید انجام داد.

ملاحظات حقوقی

- پیروی از اصول حقوقی

تمامی اصول اخلاق در پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

- تعارض منافع و اصول اخلاقی

بنابر اظهار نویسنده، این مقاله تعارض منافع ندارد.

بنابر اظهار نویسنده، این مقاله مستخرج از پایان‌نامه، رساله و طرح پژوهش نیست.

کتابنامه

۱. ابراهیمی محسن؛ و زیرک، معصومه (۱۳۹۱). رابطه علی شاخص مقاومتی و سرمایه‌گذاری در ایران: تحلیلی تجربی از اقتصاد مبتنی بر رویکرد مقاومتی. بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی. ۱۲ (۹ و ۱۰)، ۲۵-۴۶.
2. Ebrahimi, M, Zarek, M., (2012). Causal Relationship Between Resilience Index and Investment in Iran: an Empirical Analysis of Economics Based on Resilience Approach. *Economic Issues and Policies*, 12 (9 and 10): 25-46 (In Persian).
۳. حمزه، اسماء؛ و عطاطلب، فاطمه (۱۳۹۷). بررسی اثر تحریم بر صنعت بیمه با تأکید بر تورم و مشکلات نقل انتقالات پولی. *اقتصاد مالی*، ۱۲(۴۵)، ۱۴۷-۱۶۵.
4. Hamzeh, A, & Atatalab, F., (2018). Investigating the Effect of Sanctions on the Insurance Industry with an Emphasis on Inflation and Money Transfer Problems, *Journal of Financial Economics*, 12(45), 147-165 (In Persian).
۵. سلاطین، پروانه؛ و جهانی، طاهره (۱۴۰۱). ناپیمانی درآمد نفت و نابرابری توزیع درآمد با تأکید بر نقش تحریم‌ها در اقتصاد ایران. *سیاست‌گذاری اقتصادی*، ۱۴(۲۷)، ۳۰۳-۳۳۸.
6. Sultan, P; & Jahani, T., (2021). Uncertainty of Oil Income and Inequality of Income Distribution with Emphasis on the Role of Sanctions in Iran's Economy. *Economic Policy*, 14(27), 303-338 (In Persian).
۷. سعادت‌مهر، مسعود (۱۳۹۸). شناسایی موانع غیراقتصادی جذب سرمایه‌گذاری. *جامعه‌شناسی و اقتصادی و توسعه*، ۸(۲)، ۲۵۷-۲۷۸.
8. Saadatmehr, M., (2019). Identifying Non-Economic Barriers to Attract Investment. *Sociology and Economics and Development*, 8(2), 257-278 (In Persian).
۹. شفیعی، علی؛ و میرابی، حمیدرضا (۱۳۹۹). طراحی و اعتباریابی مدل تأمین مالی در شرکت‌های بزرگ صنعت فولاد. *اقتصاد مالی*، ۱۴(۵۱)، ۸۳-۱۱۴.
10. Shafiee, A, & Mirabi, H, (2020). Design and Validation of Financing Model in Large Companies of Steel Industry. *Financial Economics*, 14(51), 83-114 (In Persian).
۱۱. فیضی چکاب، غلام؛ تقی‌زاده، ابراهیم؛ و فهیمی، عزیزاله (۱۳۹۴). بررسی موانع و کاستی‌های تأمین مالی خارجی در حقوق ایران. *پژوهش حقوق خصوصی*، ۳(۱۱)، ۱۴۹-۱۷۹.
12. Faizi Chekab, G; Taghizadeh, I; & Fahimi, A., (2014). Examining the Obstacles and Shortcomings of Foreign Financing in Iranian Law. *Private Law Research*, 3(11), 149-179 (In Persian).
۱۳. مومنی، منصور؛ و فعال قیومی، علی (۱۳۸۸). مقایسه انواع تحلیل‌های رگرسیونی برای داده‌های حسابداری. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۶(۵۸)، ۱۰۳-۱۱۲.

14. Momeni, M, & Faal Qayyumi, A., (2018). Comparison of Types of Regression Analysis for Accounting Data. *Accounting and Auditing Reviews*, 16(58), 103-112 (In Persian).
۱۵. یاراحمدی، مسعود؛ و جلائی، سید عبدالمجید (۱۳۹۳). ارائه روش تأمین مالی در صنعت خودروسازی با رویکرد رقابت‌پذیری در شرایط تحریم. ایران، تهران: دومین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد در شرایط تحریم.
16. Yarahmadi, M; & Jalai, S, A., (2014). Providing Financing Methods in the Automotive Industry with a Competitive Approach in the Conditions of Sanctions. Iran, Tehran: The Second International Conference on Economics under Sanctions (In Persian).
17. Abdioglu, N., Khurshed, A., & Stathopoulos, K. (2013). Foreign Institutional Investment: Is Governance Quality at Home Important?. *Journal of International Money and Finance*, 32, 916-940.
18. Alcantara, L. L., & Mitsuhashi, H. (2012). Make-or-Break Decisions in Choosing Foreign Direct Investment Locations. *Journal of International Management*, 18(4), 335-351.
19. Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., & Sayek, S. (2004). FDI and Economic Growth: the Role of Local Financial Markets. *Journal of International Economics*, 64(1), 89-112.
20. Amara, N., Landry, R., & Doloreux, D. (2009). Patterns of Innovation in Knowledge-Intensive Business Services. *The Service Industries Journal*, 29(4), 407-430.
21. Askari, H., Forrer, J., Teegen, H., & Yang, J. (2002). Economic Sanctions and US International Business Interests. *PSL Quarterly Review*, 55(220).
22. Chang, S. C., & Boontham, W. (2017). Post-Privatization Speed of State Ownership Relinquishment: Determinants and Influence on Firm Performance. *The North American Journal of Economics and Finance*, 41, 82-96.
23. Ciesielska, D., & Kołtuniak, M. (2017). Outward Foreign Direct Investments and Home Country's Economic Growth. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 482, 127-146.
24. Cleeve, E. A., Debrah, Y., & Yiheyis, Z. (2015). Human Capital and FDI Inflow: An Assessment of the African Case. *World Development*, 74, 1-14.
25. Development, F. O. R. (2015). "Financing for Development - FDI Can be an Important Source of External Development Financing for LDCs". *LLDCs and SIDs* 20: 1-10.
26. Ghahroudi, M. R., Turnbull, S., & Hoshino, Y. (2010). Assets Growth, Foreign Ownership and Type of Industry in Multinational Companies. *International Business Research*, 3(4), 244.
27. Gheissari, A. (Ed.). (2009). *Contemporary Iran: Economy, Society, Politics*. Oxford University Press.

28. Golub, S. S. (2003). Measures of Restrictions on Inward Foreign Direct Investment for OECD Countries.
29. Guzman, T. A. (2013). New Economic Sanctions on Iran, Washington's Regime Change Strategy. *Global Research*. Retrieved, 5.
30. Haidar, J. I. (2017). Sanctions and Export Deflection: Evidence from Iran. *Economic Policy*, 32(90), 319-355.
31. Ianchovichina, E., Devarajan, S., & Lakatos, C. (2016). Lifting Economic Sanctions on Iran: Global Effects and Strategic Responses. *World Bank Policy Research Working Paper*, (7549).
32. Ichor, C; Blonigen, B., & Ma, A. C O., (2012). Can Better Institutions Attract More Foreign Direct Investment? Evidence from Developing Countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 82: 142-158.
33. Jhounz, A., de la Fuente, J. M., & Duran, J. J., (2018). Is There an East-West Structure in the Location of FDI in Europe? The Role of Institutions and Political Risk. *Research in Economics and Business: Central and Eastern Europe*, 3(1): 5-23.
34. Kar, S. (2013). Exploring the Causal Link Between FDI and Human Capital Development in India. *Decision*, 40, 3-13.
35. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2009). Governance Matters VIII: Aggregate and Individual Governance Indicators, 1996-2008. *World Bank Policy Research Working Paper*, (4978).
36. Landry, S. H., Smith, K. E., Swank, P. R., Zucker, T., Crawford, A. D., & Solari, E. F. (2012). The Effects of a Responsive Parenting Intervention on Parent-Child Interactions During Shared Book Reading. *Developmental Psychology*, 48(4), 969.
37. Lee, Y. S. (2018). International Isolation and Regional Inequality: Evidence from Sanctions on North Korea. *Journal of Urban Economics*, 103, 34-51.
38. Lu, Y., Tao, Z., & Zhu, L. (2017). Identifying FDI Spillovers. *Journal of International Economics*, 107, 75-90.
39. Musibah, A. S., Shahzad, A., & Fadzil, F. H. B. (2015). Impact of Foreign Investment in the Yemen's Economic Growth: the Country Political Stability as a Main Issue. *Asian Social Science*, 11(4), 102.
40. Shahzad, A., & Al-Swidi, A. K. (2013). Effect of Macroeconomic Variables on the FDI Inflows: The Moderating Role of Political Stability: An Evidence from Pakistan. *Asian Social Science*, 9(9), 270.
41. Smedlund, A. (2006). The Roles of Intermediaries in a Regional Knowledge System. *Journal of Intellectual Capital*, 7(2), 204-220.
42. Soltani, E., & Wilkinson, A. (2011). The Razor's Edge: Managing MNC Affiliates in Iran. *Journal of World Business*, 46(4), 462-475.

43. Tan, K. G., & Tan, K. Y. (Eds.). (2015). *Foreign Direct Investment and Small and Medium Enterprises: Productivity and Access to Finance*. World Scientific.
44. Tang, C. F., Yip, C. Y., & Ozturk, I. (2014). The determinants of foreign Direct Investment in Malaysia: A Case for Electrical and Electronic Industry. *Economic Modelling*, 43, 287-292.
45. Villaverde, J., & Maza, A. (2015). The Determinants of Inward Foreign Direct Investment: Evidence from the European Regions. *International Business Review*, 24(2), 209-223.
46. Voltzes, M., & Sinkovics, R. R. (2009). Infrastructure or Foreign Direct Investment? An Examination of the Implications of MNE Strategy for Economic Development". *Journal of World Business*, 44(2), 144–157.
47. Xu, X., Zhang, W., & Li, L. (2016). The Impact of Technology Type and Life Cycle on IT Productivity Variance: A Contingency Theoretical Perspective. *International Journal of Information Management*, 36(6), 1193-1204.
48. UNCTAD annual report 2020, <https://unctad.org/annual-report-2020>